

OPLEIDING SOCIAAL WERK
Maatschappelijk werk

SOCIALE ACTIVERING
EEN BEVRAGING NAAR BELEVING

Scriptie van
Joke NYSSSEN
tot het behalen van
het diploma Bachelor Sociaal Werk

Academiejaar 2011-2012

DANKWOORD

Een Master in de Audiovisuele Kunsten, drie jaar werkervaring en dan plots... nostalgische gevoelens bij het aanschouwen van de schoolgaande jeugd die zich, met haar te zwaar geladen boekentassen, in het zweet trapt op de fiets... dorst naar meer kennis... kriebels om zelf weer op de schoolbanken te zitten... een zoektocht naar wat mij definieert en naar wat me 'completer' zou kunnen maken... en dan, de keuze om Sociaal Werk te gaan studeren. Wat in het begin met veel enthousiasme werd aangevat, bleek een waardevolle maar ook moeilijke opdracht te worden. Daarom wil ik in eerste plaats alle mensen bedanken die nabij waren in deze drie jaar durende zoektocht, voor hun eindeloos geduld: mijn moeder, mijn broers, mijn vrienden en mijn lief lief.

De perfecte stageplek als sluitstuk van en ultieme leerervaring binnen deze opleiding, dat was wat ik voor ogen had. Zo eentje waarin ik mijn beide opleidingen zou kunnen combineren, indien dat niet teveel gevraagd was... Zo eentje heb ik gevonden. Daarom wil ik graag onderstaande mensen van harte bedanken: Pia Claessens, Marein Wellens, Ivo Thery, Fred Van Damme en David Huijgens, voor hun geestdrift, toewijding, onvermoeibaar doorzettingsvermogen en het gevoel welkom te zijn in hun team; stagecoördinator Sophie Michielssen, voor de kans een keuze te mogen maken die afwijkt van het vooropgestelde pad; Tamara Laevaert, voor immer boeiende supervisies en ondersteuning; Luc Martens, voor de vraag deel uit te maken van dit project, uitdagende inzichten en vertrouwen. En tenslotte wil ik de gasten bedanken, voor hun openhartigheid en eerlijkheid, voor meer begrip en duidelijkheid in de manier waarop ik met mensen wil werken en omgaan, voor momenten van verbijstering en ontroering, voor een groter rechtvaardigheidsgevoel en engagement, voor dat stukje dat ze me toonden van hun leefwereld. Ik wil hen in deze scriptie een stem geven, een stem die te weinig gehoord wordt.

INHOUDSTAFEL

Dankwoord	2
Inleiding	5
HOOFDSTUK 1: (SOCIALE) ACTIVERING?	
1.1. Inleiding	8
1.2. Wat is sociale activering?	9
1.2.1. Definities	9
1.2.2. Een emancipatorische of disciplinerende visie op activering	11
1.2.3. Activerend arbeidsmarktbeleid of activerend welzijnsbeleid	12
1.3. De doelgroep	13
1.4. Doelbepaling bij sociale activering	14
1.5. Hoe?	16
HOOFDSTUK 2: HET ACTIVERINGSPROJECT EN BURO AKTIEF, ALS CONCREET VOORBEELD VAN SOCIALE ACTIVERING	
2.1. Beschrijving van het Activeringsproject Harde Kern Druggebruikers in de Atheneumbuurt	19
2.1.1. Situering van het Activeringsproject binnen Free Clinic vzw	19
2.1.2. Opdracht en doelstelling van het Activeringsproject	20
2.1.3. De Atheneumbuurt en het De Coninckplein	21
2.1.4. De doelgroepen	22
2.1.5. Het aanbod	23
2.1.6. Werkingsprincipes en methodes	25
2.1.6.1. Harm reduction	26
2.1.6.2. Presentie	27
2.1.6.3. Empowerment	28
2.1.6.4. Peer support	29
2.1.6.5. Straathoekwerk	30
2.1.6.6. Sociale activering	30
2.2. Beschrijving van Buro Aktief	31
2.2.1. Wat is Buro Aktief?	31
2.2.2. De doelgroep	32
HOOFDSTUK 3: BURO AKTIEF, EEN BEVRAGING NAAR BELEVING	
3.1. Inleiding	34
3.2. Aanpak en beperkingen van de bevraging	34
3.2.1. Waarom?	34

3.2.2. Op welke manier werd de bevraging gedaan?	35
3.2.3. De respondenten	35
3.2.4. De beperkingen	36
3.3. Bevindingen	37
3.3.1. Contact met en deelname aan het project	37
3.3.2. Motivatie	41
3.3.3. Laagdrempeligheid	43
3.3.4. Onvoorwaardelijkheid	47
3.3.5. Effecten	51
3.3.5.1. Effecten ten aanzien van de buurt	51
3.3.5.2. Effecten ten aanzien van zichzelf	54
3.3.6. Opmerkingen en tips van gasten	61
HOOFDSTUK 4: ALGEMEEN BESLUIT EN AANBEVELINGEN	63
Literatuurlijst	70

INLEIDING

Ik vind het heel goed dat ze hun koppen bijeen hebben gestoken een paar jaar geleden om zoiets te organiseren. Dat mensen die alle dagen op straat zitten, toch twee keer per week twee uurtjes ergens terecht kunnen... Je kan ook in De Vaart een hele voormiddag gaan zitten tot twee uur, hé. En dat is het dan. Versta je? Maar met dit heb je een voldoening. Je krijgt er nog een beloningske bij, zal ik maar zeggen. Die acht euro en een koekske en een koffieke. Dat vind ik allemaal... dankbaarheid. Dat is dankbaarheid naar ons toe. Versta je?

Johan¹, vrijwilliger bij Buro Aktief

Laagdrempelige werkvormen binnen de sociale sector liggen onder vuur in een steeds harder en complexer wordende samenleving, die zich meer en meer focust op voorwaarden, resultaten en plichten. De opkomst van een hernieuwd individueel schuldmodel (Geldof in Laevaert, 2009) acht burgers zelf verantwoordelijkheid te nemen voor de eigen daden, waardoor geduld en begrip meer en meer naar de achtergrond verschuiven (Van der Lans, in Laevaert 2009). Ook laagdrempelige projecten, die voornamelijk inzetten op langere termijn, worden tegen het licht gehouden bij elke nieuwe subsidieronde. Het maatschappelijke kader waarin zij geboren werden en tot op de dag van vandaag weten te overleven, maakt hen zeer kwetsbaar.

Ook het Activeringsproject Harde Kern Druggebruikers (AHKD) – waar ik stage liep – is ertoe gebonden resultaten voor te leggen aan haar beleid en subsidierende instantie. Vanuit de onvoorwaardelijkheid naar haar doelgroep toe en het groepsgericht werken/denken, werden er tot op heden weinig of geen persoonsgegevens geregistreerd. Dit vormt een moeilijkheid in het aantonen welk parcours individuele 'gasten'² afleggen en welke resultaten – voor zo ver die op korte termijn concreet omschreven zijn – geboekt worden. In haar convenant met SODA³ ging het Activeringsteam het engagement aan hier meer op in te zetten.

Deze scriptie kadert in de bredere zoektocht, van dit specifieke project, naar resultaten binnen een onvoorwaardelijke setting. Het probeert, via een afgebakende bevraging, op zoek te gaan naar het antwoord op de volgende vraag:

¹ De namen in deze scriptie zijn fictief.

² Het Activeringsproject kiest ervoor de mensen uit haar doelgroep te benoemen als 'gasten'. Doorheen de scriptie zal ook ik deze benaming hanteren om hen te benoemen.

³ Stedelijk Overleg Drugs Antwerpen.

Wat is sociale activering en hoe wordt die beleefd door de doelgroep van Buro Aktief, deelwerking van het Activeringsproject Harde Kern Druggebruikers in de Atheneumbuurt (Antwerpen)?

In mijn zoektocht naar een geschikt onderwerp voor mijn scriptie, kwam ik al snel tot de conclusie dat ik aan iets wilde werken dat ook voor mijn stageplek zinvol zou zijn. Onderwerpen als de historie van de overlastmaatregelen op het De Coninckplein en de gevolgen daarvan voor de doelgroep, bleken platgetreden paden. Hierin zou voor hen weinig nieuws te ontdekken zijn. Ik vroeg hen dan ook expliciet waarmee ik hen van dienst kon zijn. Het resultaat van die bevraging las u hierboven reeds. Handig meegenomen was het mandaat dat ik na vijf maanden stage had verworven bij de gasten. Ik zou wellicht op meer *goodwill* kunnen rekenen dan een wildvreemde die komt aanzetten met een stapel vragenlijsten.

Waar mijn research naar andere mogelijke onderwerpen zich veelal situeerde op een te theoretisch *top-down* niveau, leek het – geheel in de geest van het Activeringsproject zelf – de juiste keuze om te vertrekken van onderuit, vanuit de organisatie en de gasten zelf. Het gaf mij bovendien de kans om, na mijn stage, nog eventjes in contact te blijven met een doelgroep die me intussen na aan het hart ligt. En met een beetje geluk is wat hieronder beschreven staat ook zinvol voor de bredere sector die veelal op een andere manier met mensen aan de slag gaat.

De eerlijkheid gebiedt mij toe te geven dat ik aan het begin van die stage niet helemaal overtuigd was van wat daar nu precies allemaal gebeurde. De verontwaardiging in de stem van één van mijn klasgenoten sprak boekdelen: “En wat moet jij daar dan precies doen? Soep maken met die mannen en gaan bowlen?” En luttele momenten later: “Wat heeft dat voor zin?”. Hoewel ik me intussen niet meer kan voorstellen te moeten werken binnen een kader dat voorwaarden stelt en waarvoor hoge drempels te trotseren zijn, kon ik zijn reactie best begrijpen. Ik zag er, bij het begin, ook de zin niet van in. Deze scriptie is dan ook een mooie gelegenheid om die sceptische bril van bij start nog eens op te zetten. Want *ik* ben intussen overtuigd, maar wat denken de gasten er zelf van?

In wat volgt staan we vooreerst stil bij het begrip ‘sociale activering’. Daarna zoomen we in op het Activeringsproject Harde Kern Druggebruikers en haar deelproject Buro Aktief, als concrete voorbeelden van dit theoretische begrip. Aansluitend gaan we dieper in op de beleving van de gasten zelf. Hoe ervaren zij

de sociale activeringspraktijk? En we sluiten het geheel tenslotte af met enkele algemene conclusies en aanbevelingen.

Als uitsmijter bevat deze scriptie ook een dvd'tje. Het gaat om een reportage over Buro Aktief, gemaakt door één van de gasten, in het kader van het filmproject dat ik tijdens mijn stage opstartte en begeleidde. Op deze manier krijgt u, naast de vele citaten in deze scriptie, een concreter beeld van het project, gezien door de ogen van de gasten zelf.

Veel lees- en kijkplezier!

HOOFDSTUK 1: (SOCIALE) ACTIVERING?

1.1. Inleiding

Op het einde van de jaren '80 en in het begin van de jaren '90 van de 20ste eeuw gingen tal van maatregelen in de richting van activering zoals we die vandaag kennen (Matthijssen in Malfroid, 2009). De vraag hoe een groeiende groep van laaggeschoolden en/of langdurig werklozen en 'bijstandsafhankelijken' te integreren in de maatschappij, al dan niet via de arbeidsmarkt, staat hierbij centraal (Malfroid, 2009).

Op 12 juli 1999 vormden liberalen, socialisten en groenen een regeringscoalitie die zich zou buigen over een economisch geïnspireerd thema naar aanleiding van de steeds groter wordende kloof tussen het aantal 'actieven' en 'inactieven' op onze arbeidsmarkt. De activering van de inactieven bleek dan ook de boodschap (Devos et al., 2001). De paarsgroene regering introduceerde daarmee de 'actieve welvaartstaat'. Het activeringsdiscours in België kende zijn doorbraak (Seynaeve et al., in Tuteleers 2007).

"De louter passieve uitkeringsfunctie van het sociaal beleid bleek niet te volstaan om sociale uitsluiting, een multi-dimensioneel verschijnsel, tegen te gaan" (Druetz et al., 2012, p. 7). Binnen het gedachtegoed van de actieve welvaartstaat werd *participatie aan de arbeidsmarkt* gezien als het middel bij uitstek in de strijd tegen armoede en sociale uitsluiting en om – "via de maatschappelijke integratie die arbeid met zich meebrengt" – de sociale cohesie in een samenleving in stand te houden, alsook uitkeringsafhankelijkheid te vermijden of verminderen (Tuteleers, 2007; Druetz et al., 2012).

Devos (in Tuteleers, 2007) wijst er echter op dat het hierbij om een éénzijdige activering gaat, met name de activering van diegenen die zich onderaan de maatschappelijke ladder bevinden, gekoppeld aan een eenzijdige beklemtoning van reïntegratie op de *reguliere arbeidsmarkt*. Deze invulling verschilt van hoe het welzijnswerk naar activering kijkt. Hun benadering vertrekt immers van "de sociale grondrechten en van het emancipatorisch potentieel dat er vanuit gaat" en sluit daarmee aan op het streven naar burgerschap (Seynaeve & Geldof in Tuteleers, 2007, p. XII).

1.2. Wat is sociale activering?

1.2.1. Definities

Uit wat hierboven beschreven staat wordt reeds duidelijk dat het begrip '(sociale) activering', afhankelijk van de context, op verschillende manieren wordt ingevuld. Ook de literatuur is niet eenduidig over de betekenis ervan. Volgens Geert Van der Laan (in Tuteleers, 2007, pp. 15-16) is de invulling van 'activering' op zijn minst tijdsgebonden. Achter het concept lijken overigens verschillende discours schuil te gaan:

(...) Kort gezegd ligt in het activeringsconcept van de jaren zeventig en begin jaren tachtig veel nadruk op de activering tot participatie in (democratische) besluitvorming. Dat is het verschil met de late jaren tachtig en de jaren negentig. Dan krijgen begrippen als activering en participatie een andere kleur. Wederom kort samengevat: het gaat dan vooral om de activering tot deelname aan de arbeidsmarkt.

Hieronder volgt een greep uit een hele hoop definities die elk op hun beurt het begrip proberen te vatten:

*"Sociale activering wordt ingezet om **aanwezige kwaliteiten en mogelijkheden van mensen te vergroten** die al geruime tijd niet meer deelnemen aan de arbeidsmarkt of deel uitmaken van andere maatschappelijke verbindingen. (...) Sociale activering is een bijzondere vorm van **participatiebevordering**..."* (van der Pennen, 2003, pp. 7-10)

Malfroid (2009, p. 8) citeert Spierts: *"Activering heeft als algemeen doel: de **integratie** van een samenleving versterken, (evenals) de **participatie** van de individuele burgers aan die samenleving, waarbij het **voorkomen en ongedaan maken van marginalisering** van burgers een bijzonder aandachtspunt is".*

*"Sociale activering staat (...) voor pogingen om **sociale uitsluiting van uitkeringsgerechtigden te voorkomen** en omvat allerlei strategieën om '**onbenutte kwaliteiten**' van langdurig werkloze burgers aan te spreken en om te zetten in **zinnvolle, maatschappelijke activiteiten**."* (Van Weeghel in Meert 2007, p. 13)

Druetz et al. (2012, p. 14) komen in samenspraak met de Belgische OCMW's tot de volgende synthese: *"Sociale activering is het verhogen van de maatschappelijke **participatie** en het **doorbreken van sociaal isolement** door **maatschappelijk zinvolle activiteiten** te ondernemen: (1) ofwel als doel op zich; (2) ofwel als eerste stap in een traject voor socio-professionele*

inschakeling; (3) ofwel als eerste stap naar een (latere) betaalde tewerkstelling.”

Net als in andere landen, wordt sociale activering als specifieke vorm van activering niet omschreven in de Belgische regelgeving. Nederland vormt hierbij een uitzondering. In artikel 6 van de Wet Werk en Bijstand staat sociale activering beschreven als *“het verrichten van onbeloonde **maatschappelijk zinvolle activiteiten gericht op arbeidsinschakeling** of, als arbeidsinschakeling nog niet mogelijk is, **op zelfstandige maatschappelijke participatie**”* (Druetz et al., 2012, p. 13).

De Nederlandse Thesaurus zorg en welzijn (2012, z.p.) omschrijft het begrip tenslotte als volgt: *“Vorm van intensieve individuele begeleiding (georganiseerd door gemeenten, zorginstellingen of welzijnsorganisaties) waardoor mensen op vrijwillige basis nieuwe activiteiten gaan ondernemen en hun isolement doorbreken; kan ook een opstap zijn naar betaald werk; sociale activeringsprojecten worden gezien als **eindige trajecten** met uitstroom naar activerende arbeidsmarkttrajecten, vrijwilligerswerk zonder begeleiding of zorgtrajecten”.*

Hoewel we hier te maken hebben met soms uiteenlopende definitieën, zijn er toch een aantal parallellen te trekken. Zo wordt in vier van de zes definitieën participatiebevordering en integratie/het doorbreken van sociaal isolement aangehaald. In maar liefst vijf van de zes beschrijvingen zijn er noties of expliciete verwijzingen terug te vinden naar een band met de arbeidsmarkt. De definitie van Druetz et al. onderscheidt zich hierin, in die zin dat ze nuances aanbrengt in het doel van de activiteiten. Ofwel zijn de activiteiten een doel op zich, ofwel zijn ze een eerste stap in een traject voor socio-professionele inschakeling, of een eerste stap naar een (latere) betaalde tewerkstelling. De activiteiten waarvan sprake zijn, volgens drie bronnen, ‘maatschappelijk zinvolle activiteiten’. Verder halen twee auteurs het vergroten van kwaliteiten aan als een aspect van de activeringspraktijk. Slechts één iemand duidt op het voorkomen of ongedaan maken van marginalisering. En een laatste tenslotte geeft aan dat het om eindige trajecten gaat.

Ondanks enkele duidelijke overeenkomsten, blijkt er geen eenduidig antwoord voorhanden op de vraag wat activering nu precies inhoudt. De vele interpretaties maken het overigens niet eenvoudig een onderscheid te maken tussen het begrip ‘activering’ an sich en ‘sociale activering’ als specifieke vorm van activering. Hieronder ondernemen we, aan de hand van de literatuur, toch een poging een onderscheid te maken.

1.2.2. Een emancipatorische of disciplinerende visie op activering

Het activeringsconcept krijgt verschillende betekenissen toebedeeld en wordt bijgevolg op verschillende wijzen ingevuld in de praktijk. In haar onderzoek naar de praktijk van activering in de Belgische OCMW's maken Druetz et al. (2012) het onderscheid tussen een emancipatorische en een disciplinerende visie op activering.

"De emancipatorische variant van activering stelt de behoefte aan re-integratie van de sociaal uitgeslotene centraal." (Druetz et al., 2012, p. 8) Deze invulling van het begrip activering staat gelijk aan de realisatie van "de sociale grondrechten⁴ van elk individu in de maatschappij". Centrale doelstelling: maximale sociale ontplooiing. Grymonprez et al. (in Druetz et al., 2012, p. 8) duiden in dit kader op de focus die niet enkel ligt op arbeidsmarktgerichte activering, maar tevens ook op sociale, culturele en politieke emancipering. Deze opvatting sluit bijgevolg aan bij een onvoorwaardelijke rechtenbenadering. Druetz et al. (2012, p. 8) verwijzen hierbij naar Seynaeve: "Binnen deze visie op activering wordt gesteld dat men enkel plichten kan opleggen aan de burger, als de overheid daar ook mogelijkheden tegenover plaatst."

Aan de andere kant van het spectrum staat *activering als disciplinerende reactie*. In tegenstelling tot haar emancipatorische variant, staat hier de plichtenbenadering centraal. "Rechten zijn niet universeel, maar conditioneel al naargelang de gesanctioneerde inspanning die de uitkeringstrekker zelf opbrengt, om werk te gaan zoeken, in te gaan op een jobaanbod of mee te werken aan een integratietraject". (Druetz et al., 2012, p. 8) Mensen mogen zich niet nestelen in een 'cultuur van afhankelijkheid' en burgers dienen actief inspanningen te leveren om zich professioneel en/of sociaal te reïntegreren (Lammertyn in Tuteleers, 2007). Het sociaal beleid perkt het recht op uitkeringen in en 'bijstandstrekking' dienen een tegenprestatie te leveren voor hun uitkering. De voorwaardelijkheid binnen dit kader kan eng of ruim worden ingevuld. Kern is dat men in deze visie uitgaat van een individueel schuldmodel en dat beleidsinterventies disciplineren door middel van sanctionering. Men wordt gedwongen zich aan te passen aan het

⁴ "De sociale grondrechtenethiek vertrekt van het gelijkheidsbeginsel: 'het installeren van een aantal basisrechten, die aan iedereen dienen toegezegd te worden om elkeen, los van klasse, geslacht, overtuiging, persoonlijke inspanning of verdienste zijn recht te geven, als een vorm van rechtvaardigheid. Het erkennen van een basisrecht dat elkeen van doen heeft om lid te kunnen zijn van de samenleving.' Doel hierbij is het geven van gelijke kansen, het tegengaan van te grote verschillen, maar ook het tegengaan van willekeur in de behandeling (Van Sevenant in Tuteleers, 2007, p. 108).

dominante waardenpatroon in de samenleving en te voldoen aan de eisen van de arbeidsmarkt (Hermans, Van Hamme & Lammertyn in Druetz et al., 2012).

1.2.3. Activerend arbeidsmarktbeleid of activerend welzijnsbeleid

Ook Tuteleers maakt een onderscheid tussen twee benaderingen binnen het activeringsdiscours. Hij verwijst in dit kader naar van der Pennen en duidt op het verschil tussen een *activerend arbeidsmarktbeleid* en een benadering van activering die aansluit bij een *activerend welzijnsbeleid* (Tuteleers, 2007). Binnen een activerend arbeidsmarktbeleid worden voorwaarden geschapen om de stap naar betaald werk te zetten. *Arbeidsmarktactivering* sluit hier het meest op aan. *Sociale activering* ligt op haar beurt dicht bij een 'activerend welzijnsbeleid'. Ze streeft naar het bieden van mogelijkheden om een waardig bestaan op te bouwen. "Het richt zich niet primair op het hebben van betaald werk, maar op het opdoen van arbeidsritme onder andere via gesubsidieerd werk en vrijwilligerswerk, op het verkrijgen van een zinvolle dagbesteding of het doorbreken of voorkomen van sociaal isolement." (Tuteleers, 2007, p. 35) Daarenboven beogen beide vormen van activering verschillende effecten en richten ze hun pijlen op verschillende doelgroepen. Arbeidsmarktactivering heeft economische participatie voor ogen, via vorming, scholing, toeleiding en bemiddeling en richt zich tot mensen die een directe relatie hebben tot de reguliere arbeidsmarkt. Sociale activering beoogt dan weer sociaal-culturele en maatschappelijke participatie en dit via ontmoeting, recreatie en via gesubsidieerde arbeid en vrijwilligerswerk (Tuteleers, 2007). Buro Aktief, deelproject van het Activeringsproject Harde Kern Druggebruikers, is een mooi voorbeeld van sociale activering via vrijwilligerswerk. De doelgroep die deelneemt aan het project, heeft een indirecte relatie tot de arbeidsmarkt.

Waar het verschil tussen 'activering' en 'sociale activering' op basis van losstaande definities moeilijk te vatten was, maakt Tuteleers hier wel een duidelijk onderscheid. Hoe 'disciplinerend' of 'emanciperend' beide vormen in de praktijk worden ingevuld is wellicht opnieuw erg contextgebonden. Activering als emanciperend, zoals beschreven door Druetz et al., lijkt met haar focus op maximale ontplooiing, onvoorwaardelijkheid en gerichtheid op het sociale, culturele en politieke echter meer aan te sluiten op een activerend welzijnsbeleid.

Druetz et al. (2012) stellen dat arbeidsintegratie en bredere maatschappelijke integratie en participatie echter niet per definitie tegengesteld hoeven te zijn. Ze kunnen ook in mekaars verlengde liggen. "De vraag is in welke mate betaalde arbeid wordt gezien als het middel. Of kan maatschappelijke participatie ook een

middel zijn tot (latere) arbeidsintegratie (het omgekeerde verband)? Kan maatschappelijke participatie ook nagestreefd worden zonder dat er een perspectief op arbeid is (omdat het niet haalbaar is bijvoorbeeld)?” Ze benoemen in dit kader activering als *een vorm van actief burgerschap*: “het volwaardig kunnen deelnemen aan de samenleving opdat een hogere kwaliteit van leven kan worden bereikt.” (Druetz et al., 2012, pp. 9-10)

We besluiten met Tuteleers, die mee aan de wieg stond van het Activeringsproject Harde Kern Druggebruikers, en in zijn ‘Exploratieve studie naar de achtergronden van het concept’ koos voor de volgende werkdefinitie van het Sociaal en Cultureel Planbureau in Nederland: **“Sociale activering is het verhogen van de maatschappelijke participatie en het doorbreken van sociaal isolement door maatschappelijk zinvolle activiteiten te ondernemen, die eventueel een eerste stap op weg naar betaald werk kunnen zijn”**. (van der Pennen & Freitag in Tuteleers, 2007, p. 37) Van der Pennen voegt daaraan toe: “sociale activering kan economische participatie dienen maar sociaal-(cultureel)-maatschappelijke integratie en participatie behoren evenzeer tot haar werkterrein”. Het is dezelfde werkdefinitie die we ook terugvinden bij het Activeringsproject Harde Kern Druggebruikers. De organisatie pleit daarbij voor een activerend welzijnsbeleid (Tuteleers, 2007).

1.3. De doelgroep

Met bovenstaande definitie op zak zijn we een stapje verder in het sociale activeringsverhaal. Laten we nu even stilstaan bij de doelgroep die de sociale activeringspraktijk voor ogen heeft. We werpen vooreerst een blik op de theoretische benadering. Verderop worden onderstaande begrippen tastbaar gemaakt aan de hand van de praktijk.

“Volgens de respondenten⁵ worden de doelgroepen in eerste instantie beschouwd als sociaal overbodigen en is ‘sociale overbodigheid’ het hoofdprobleem van waaruit men sociale activeringsprojecten opzet.” (Tuteleers, 2007, p. 131)

‘Sociale overbodigheid’ – in navolging van Andries Baart – behelst meerdere betekenissen: het gaat om de ervaring dat men overbodig is in de zin van “onnuttig, overtollig en onbekwaam”, het gaat om “ongeldigheid” (“allerlei zaken die voor jou van belang zijn, blijken voor anderen nietig, of sterker nog: zijn voor hen ongeldig en worden dan ook verworpen, desnoods doordat ze nimmer aan

⁵ De ‘respondenten’ zijn de praktijkwerkers die Tuteleers bevroeg voor zijn onderzoek.

bod komen”) en om “onaanzienlijkheid” (“er wordt wel geluisterd naar jouw ideeën maar ze wegen niets”). Het verwijst voorts naar omgangsvormen (in het bijzonder naar de gebrekkige kwaliteit van de bejegening) en naar “vernietigende waardigheid” (Baart in Tuteleers, 2007, pp. 39-40). De relationele dimensie van ‘sociale overbodigheid’ zorgt er daarenboven voor dat individuen ‘overbodig’ kunnen zijn doorheen en binnen verschillende sociale kringen.

“De verklaring van deze ‘sociale overbodigheid’ ligt in “de moderne samenleving die grote risico’s met zich meebrengt dat velen het allemaal niet meer bijhouden. Dit leidt tot uitvallers.” (Baart in Tuteleers, 2007, p. 131) Manschot (in Tuteleers, 2007, pp. 39-40) verwoordt het in een pakkende definitie van ‘moderne armoede’:

De echte, moderne armoede ligt (volgens Baart) niet in het gebrek, niet in materieel of fysiek gemis, maar in het niet herkend en erkend worden in het verlangen om als mens – dat wil zeggen: in zijn biografie die altijd een persoonlijk samenspel is van gelukte en mislukte levenssituaties en daardoor gevormde verwachtingen en verlangens – gehoord en bemind te worden.

‘Sociale overbodigheid’ is echter niet het enige dat de doelgroep bepaalt. Verderop schetsen we een concreter en genuanceerder beeld van de gasten waarmee de sociale activeringspraktijk aan de slag gaat.

1.4. Doelbepaling bij sociale activering

Welke doelen streeft de sociale activeringspraktijk na? Volgens Tuteleers (2007, p. 78) staat ‘**empowerment**’ centraal “als **algemeen doel** en breed veranderingsperspectief”. Malfiet et al. (2010, p. 31) omschrijven empowerment “als een paradigma dat zowel een waarde, een ideologie als een doelstelling en een proces bevat. Het gaat om het sterker én vaardiger maken van mensen, zodat ze een volwaardige plaats in de samenleving kunnen innemen en weer greep kunnen krijgen op hun eigen leven.” Centraal hierin staan de krachten en competenties van mensen en niet zozeer de problematische aspecten. Rappaport en Zimmerman (in Tuteleers, 2007, p. 55) benoemen het als “een proces van versterking waarbij individuen, organisaties en gemeenschappen greep krijgen op de eigen situatie en hun omgeving via het verwerven van controle, het aanscherpen van kritisch bewustzijn en het stimuleren van participatie”. Tine Van Regenmortel (in Tuteleers, 2007, p. 79) ontrafelt het begrip op haar beurt als

"een 'open-ended construct'⁶ dat kan variëren doorheen de tijd en context- en populatiespecifiek is. Ze stelt dat het eveneens een 'multilevel construct'⁷ is en dat empowering processen – de manier waarop mensen 'empowered' geraken – en empowering outcomes – de uitkomsten van empowerment – van elkaar dienen te worden onderscheiden.

Naast haar doelgroep wil de sociale activeringspraktijk ook het sociaal werk zelf empoweren, om zorg te dragen voor die doelgroep (Tuteleers, 2007). In het volgende hoofdstuk zien we hoe het Activeringsproject Harde Kern Druggebruikers, naast een primaire en secundaire doelgroep, ook een tertiaire doelgroep voor ogen heeft, met name de 'professionele partners':

Wat de tertiaire doelgroep betreft (...) blijft de laagdrempelige drughulpverlening onze belangrijkste partner maar we morgen er niet blind voor zijn dat we waarschijnlijk (door onze contacten in de buurt) een belangrijke ondersteunings- en signaalfunctie zullen moeten vervullen naar professionelen die eerder opbouwwerkmatig werken of naar het stedelijk beleid zelf die dergelijke initiatieven subsidieert. (Donckers in Tuteleers, 2007, p. 111)

Tuteleers (2007, p. 91) benoemt, naast empowerment als algemeen doel, ook een aantal **werkdoelen** die hij, in navolging van het Sociaal Cultureel Planbureau omschrijft als: "**het verhogen van de maatschappelijke participatie en het doorbreken van sociaal isolement**". Eerder dan deze werkdoelen te situeren op een of meerdere klassieke empowermentniveaus, zoekt men naar een evenwicht tussen een machten- en een krachtenbenadering. Empowerment in de betekenis van *kracht* gaat om "het verkrijgen en vergroten van de individuele hulpbronnen, het bewust maken van de eigen mogelijkheden en het leren deze te gebruiken". Het duidt op de ontwikkeling van competenties en vermogens, vertrekkende vanuit de eigen krachten. Empowerment als *macht* heeft dan weer te maken met "sociaal-maatschappelijke factoren, emancipatie van minderheidsgroepen en het verkrijgen van invloed en middelen om sociaal volwaardig te functioneren". In dit kader draait empowerment rond "het verwerven van controle over en invloed op maatschappelijke structuren en organisaties". (Tuteleers, 2007, p. 91)

Praktijkwerkers benadrukken sociale activering, in het kader van de werkdoelen, als een *proces* en daardoor als een onzekere en onvoorspelbare bezigheid (Tuteleers, 2007). Het eindresultaat is daarbij afhankelijk van het proces van

⁶ 'Open-ended construct': er is geen eindpunt.

⁷ Empowerment speelt op verschillende niveaus: op het individueel psychologisch niveau (micro), het organisationeel niveau (meso) en het gemeenschapsniveau (macro).

communicatie met de doelgroep, *'want zij moeten het uiteindelijk doen'*, omschrijft een voormalig coördinator van Project Jeugdactivering het. *"Wil je een goed verhaal hebben dan moet je kunnen inpikken op opportuiniteiten. (...) Je werkt met hetgeen je tegenkomt en dat is essentieel: dat je die opportuiniteiten blijft tegenkomen."* (Tuteleers, 2007, p. 86)

1.5. Hoe?

We kozen een definitie en kennen de doelen en de doelgroep die sociale activering voor ogen heeft. Alvorens dieper in te gaan op hoe het Activeringsproject bovenstaande in de praktijk brengt, staan we nog even stil bij wat Pascal Tuteleers 'strategische keuzes' noemt. *"Hoe kunnen we aansluiten op deze leefwereld⁸? Welke strategie of methodiek is het meest geschikt om zoveel mogelijk deel te kunnen nemen aan het leven van de meest kwetsbare groepen?"* (Tuteleers, 2007, p. 97)

Een randvoorwaarde die door praktijkwerkers wordt geformuleerd is het krijgen van *tijd en ruimte vanuit de organisatie en het beleid* om een activeringsproject op te zetten om de doelgroep positief te kunnen benaderen. De activeringspraktijk wil immers steeds vertrekken **vanuit het gezichtspunt van de leef- en belevingswereld** van haar doelgroep en wil investeren in **lange termijnrelaties**. Sociale activering kan overigens niet afgedwongen of tegen iemands zin worden opgelegd. Tuteleers (2007, p. 58) verwijst naar Manschot die stelt dat sociaal werkers in het algemeen en sociale activeerders in het bijzonder, raad kunnen geven, begeleiden en ondersteunen, maar dat het uiteindelijk de mens zelf is "die vaststelt wat voor hem of haar goed is om te doen". Indien sociale activering van bovenaf wordt opgedrongen, zal dit leiden tot "moraliseren en paternalisme", zaken die "averechts werken in een cultuur van zelfsturing". Het kan enkel bottom-up en van binnenuit groeien.

In eerste instantie wil de sociale activeringspraktijk haar **doelgroep actief opzoeken of gericht aanspreken**. Donckers (in Tuteleers, 2007, p. 98) vertaalde dit voor het Activeringsproject Harde Kern Druggebruikers als volgt:

In de eerste fase zal zich dat beperken tot het uitnodigen van leden aan de verschillende activiteiten en tot de individuele benadering op het plein. Er gewoon 'zijn' voor hen en zo maximaal mogelijk een deel zijn van hun groep, zonder meegesleept te worden in hun lethargie, is het doel in deze fase. Vertrouwen winnen, lekker babbelen, leuke dingen doen, activiteiten die ze zelf niet haalbaar vinden dicht bij hen brengen, enz.

⁸ De leefwereld van de doelgroep.

In tweede instantie dienen **strategieën en methoden** te worden gekozen die "toelaten om het ('spontaan') aanboren van dieperliggende thema's te intensifiëren of te activeren" (Tuteleers, 2007, p. 100). Het Activeringsproject koos in dit kader voor harm reductionstrategieën, peer support, presentie, empowerment, straathoekwerk en sociale activering vanuit het welzijnsperspectief. Hier gaan we in het volgende hoofdstuk dieper op in.

De activeringspraktijk kiest in dit alles bewust voor een **offensieve en pro-actieve strategie**, waarbij de offensieve strategie problemen probeert aan te pakken door de handelingsruimte van (een groep) personen te verruimen in plaats van in te perken (Tuteleers, 2007). Het is eveneens de taak van sociale activering om "voorwaarden te creëren binnen het project zodat mensen zich zo autonoom mogelijk kunnen bewegen binnen een activeringsproject". Er wordt in dezen gekozen voor **laagdrempeligheid** als werkingsprincipe. Activeringsprojecten dienen verder een klimaat te scheppen waarin activeerders en deelnemers **"zorg dragen voor elkaar"**. Rekening houden met de snelheid van de traagste en er tegelijkertijd voor zorgen dat anderen betrokken blijven, vormt hierbij de uitdaging. Volgens Tuteleers daagt het zorg dragen voor mekaar mensen uit tot het nemen van verantwoordelijkheden binnen het project: "het geeft de globale weg aan waarlangs men de doelen wil realiseren. Het vormt de aanzet tot engagement en betrokkenheid" (Tuteleers, 2007, p. 106). Uit de bevraging van Buro Aktief-deelnemers blijkt dat 'rekening houden met de snelheid van de traagste', voor gasten onderling, lang geen evidentie is...

Tenslotte heeft sociale activering in principe geen hulpverleningsrealiteit. Het getuigt vooral van een gerichtheid naar de ander op maatschappelijk vlak. **Verbondenheid** is hierin een centraal begrip (Tuteleers, 2007). Samengevat:

(...) sociale activering sluit bij voorbaat niemand uit, men moet zorg dragen voor de mensen door hen zelfbeschikkingsrecht en autonomie toe te kennen in de hulpverleningsrelatie en binnen het project, men moet mensen zorg laten dragen voor elkaar door verbondenheid te benadrukken en een 'gastvrij' klimaat te organiseren en hieruit volgt een aanzet tot engagement en betrokkenheid. (Tuteleers, 2007, p. 107)

Activering als realisatie van sociale grondrechten, daarin voelt de sociale activeringspraktijk zich het meeste thuis. Er wordt daarbij niet gestreefd naar een eenzijdige integratie op de arbeidsmarkt maar naar "een volwaardige sociaal maatschappelijke en burgerlijke integratie". Op individueel vlak betekent dit het "bevorderen van het welzijn van haar deelnemers". "Sociale activering is op individueel vlak succesvol als het tussenkomt in iemands leven om hem/haar te

confronteren met zijn/haar persoonlijke problemen en als men er (op termijn) in slaagt om deze persoonlijke belemmeringen te overwinnen.” (LISTEN in Tuteleers, 2007, p. 139) Via sociale activering moeten mensen eerst opnieuw geloven dat ze niet ‘overbodig’ zijn, “pas daarna kan er werk gemaakt worden van het vermogen om effectief een verschil te maken in een gegeven situatie” (Tuteleers, 2007, p. 139).

Door mensen te respecteren en beroep te doen op hun krachten, wil men deelnemers aan activeringsprojecten responsabiliseren. Respect voor om het even wie zich aandient en dialoog (cfr. laagdrempeligheid en toegankelijkheid) staan hierin centraal (Tuteleers, 2007). Er wordt gestreefd naar “het verschuiven van de focus van het individu naar de bredere omgeving”. Het creëren van onderlinge verbondenheid is hierin een eerste stap. Men wil in eerste instantie streven naar “een betere positie van het individu in het eigen sociaal netwerk” (Tuteleers, 2007, p. 140). Idealiter resulteert dit in het opnemen van onderling engagement tijdens de activiteiten. “Sociale activering kan zich in dit verband aandienen als voorwaardenscheppend opdat mensen deze kansen kunnen nemen, waar men leert experimenteren met nieuwe rollen.” (Tuteleers, 2007, p. 140) Tenslotte richt het opnemen van onderling engagement zich ook naar engagement in de ruimere omgeving.

HOOFDSTUK 2 : HET ACTIVERINGSPROJECT EN BURO AKTIEF, ALS CONCREET VOORBEELD VAN SOCIALE ACTIVERING

Uit interviews met praktijkwerkers blijkt dat de sociale activeringspraktijk heel divers is. "Deze 'diversiteit' maakt net de 'eigenheid' uit van 'sociale activering'. Men kan daardoor soepel inspelen op de opportuniteiten die zich stellen." (Tuteleers, 2007, p. 142) In dit hoofdstuk zoomen we in op het Activeringsproject Harde Kern Druggebruikers en haar deelproject Buro Aktief, als concrete voorbeelden van sociale activering.

2.1. BESCHRIJVING VAN HET ACTIVERINGSPROJECT HARDE KERN DRUGGEBRUIKERS IN DE ATHENEUMBUURT

2.1.1. Situering van het Activeringsproject binnen Free Clinic vzw

Het Activeringsproject Harde Kern Druggebruikers is een deelwerking van vzw Free Clinic. Free Clinic is een organisatie die zich toespitst op personen in een maatschappelijk kwetsbare situatie, meer specifiek op mensen met een afhankelijkheidsproblematiek. De vzw wil, in de breedste zin van het woord, een toegankelijke gezondheidszorg bieden. Harm reduction staat hierbij voorop.

Free Clinic bestaat uit verschillende deelwerkingen⁹:

- het *MSOC* – het medisch sociaal opvangcentrum
- *Project* – een genderspecifieke werking voor vrouwen binnen de drughulpverlening
- *Spuitenruil* – waar gebruikers terecht kunnen voor hygiënisch injectiemateriaal en informatie rond gezondheidsrisico's verbonden aan druggebruik
- het *C-Buddy's project* – een buddywerking voor patiënten met Hepatitis C
- *Bubbels & Babbels* – zorgcoördinatie voor (ex-)verslaafde ouders en hun kinderen
- *Straathoekwerk*
- het *jongerenproject* (in opstart)
- het *Activeringsproject Harde Kern Druggebruikers in de Atheneumbuurt*

Onder deze laatste werking vallen ook de *Spuitenpatrouille* en *Buro Aktief* (Free Clinic vzw, 2011).

⁹ Voor meer informatie over Free Clinic en haar deelwerkingen kan u terecht op www.free-clinic.be.

In het kader van een onderzoek van de stad Antwerpen, ging het Activeringsproject in 2004 van start als een proefproject. Vanaf dat ogenblik tot en met 2007 stond De Sleutel¹⁰ in voor de uitvoering ervan. Sinds 2008 wordt het project gefinancierd door het Stedenfonds¹¹ en werd de uitvoering ervan overgenomen door vzw Free Clinic. Het project ressorteert onder het Stedelijk Overleg Drugs Antwerpen (SODA) (Donckers et al., 2007). SODA, op haar beurt, is een OCMW-dienst die de regie voert over het drugbeleid van de stad Antwerpen ("Stedelijk Overleg Drugs Antwerpen", z.d.).

2.1.2. Opdracht en doelstelling van het Activeringsproject

In de tweede helft van 2004 ging het Activeringsteam dus van start, met de opdracht om een haalbaarheidsonderzoek te doen, enerzijds, en onder de vorm van activiteiten de eerste contacten te leggen met de doelgroep, anderzijds (Donckers et al., 2005). Dit resulteerde in een lijvig projectdossier, waarin ze haar opdracht omschrijft als volgt:

In de Atheneumbuurt, meer bepaald op het De Coninckplein, is een harde kern van druggebruikers (legale en illegale drugs, vaak gecombineerd gebruik) aanwezig. Deze groep zorgt voor een deel van de overlast (storend rondhanggedrag, prostitutie, lawaai, achtergelaten vuil enz.) die wordt gesignaleerd. Via het opzetten van kleine en korte, zowel ontspannende, educatieve als arbeidsmatige acties en projecten wordt deze doelgroep betrokken op en geactiveerd in het nemen van initiatieven ten gunste van de buurt en de omgeving. (Donckers et al., 2005, pp. 3-4)

Het Activeringsteam beoogt met deze acties en projecten een positievere kijk van de buurtbewoners op gebruikers, alsook een verbetering van het functioneren van de individuele gebruiker zelf en een positieve impuls voor het samenleven op het plein en in de buurt. Tevens poogt het team de doelgroep te laten participeren aan initiatieven in de buurt. Doel? De (re)integratie van de doelgroep in de samenleving en het bevorderen van de aanvaarding van de doelgroep door die samenleving (Donckers et al., 2005). Vanuit de doelstelling 'verbeteren van het functioneren van de individuele gebruiker' willen de activiteiten een alternatief

¹⁰ "De Sleutel situeert zich binnen de gezondheidszorg en richt zich naar mensen met drugproblemen en risicogroepen met een aanbod van preventie, crisisopvang, ambulante en residentiële hulpverlening en werkgelegenheid in Vlaanderen. De Sleutel is een instelling van de vzw Provinciaal der Broeders van Liefde." ("Drugs... De Sleutel", z.d.)

¹¹ De Vlaamse overheid zorgt met het Stedenfonds voor een structurele financiering van dertien centrumsteden, waaronder Antwerpen. Voor de uitvoering ervan wordt tussen de Vlaamse regering en de stad een overeenkomst afgesloten waarin de stad aangeeft wat ze met de stedenfondsmiddelen wil realiseren. Er werden tien inhoudelijke doelstellingen geformuleerd op uiteenlopende beleidsdomeinen. De aandacht gaat hierbij expliciet uit naar aandachtsgroepen en aandachtswijken ("Stedenfonds", 2011).

zijn voor rondhanggedrag, met het oog op het doorbreken van een bestaande lethargie en het opnieuw aanpakken van een aantal zaken in hun leven (Claessens et al., 2012). Het Activeringsteam kiest ervoor de piste van 'overlast', zoals geformuleerd door haar opdrachtgever, te verlaten en in te zetten op integratie.

2.1.3. De Atheneumbuurt en het De Coninckplein

In het projectdossier van het Activeringsproject wordt het demografisch profiel van de Atheneumbuurt, in het jaar 2002, uiteengezet:

- *De buurt wordt geconfronteerd met een grote aanwezigheid van allerlei kwetsbare groepen met opmerkelijk veel alleenstaanden, vreemdelingen van buiten de EU en asielzoekers, een relatief lage aanwezigheid van jongeren in vergelijking met de rest van de stad. Vooral de buurt rond het De Coninckplein valt hierbij op.*
- *De Atheneumbuurt wordt getypeerd als een 'wijk met zeer weinig draagkracht': veel niet werkende werkzoekenden, een lager inkomen dan gemiddeld, een hoog percentage bestaansminimumtrekkers, veel kansarme gezinnen met pasgeboren kinderen en een relatief laag aantal woningen.*
- *Alle relevante drughulpverleningscentra van Antwerpen zijn lokaliseerd in de Atheneumbuurt met een zeer sterke concentratie van drughulpverlening en **een sterke concentratie van druggebruikers**. De buurt kent daarnaast een historische aanwezigheid van prostituees (tippel- en caféprostitutie).*
- *De Atheneumbuurt wordt omschreven als 'een zeer multiculturele realiteit' met verschillende gemeenschappen met een duidelijke identiteit waarbij alle gemeenschappen bovendien ruimtelijk duidelijk afgebakend zijn.*
- *De Atheneumbuurt wordt tot slot getekend door 'een sterke aanwezigheid van invloedrijke bewonersgroepen die wegen op de besluitvorming rond het De Coninckplein'. (Donckers et al., 2005, p. 9)*

In datzelfde jaar, 2002, werden er concrete plannen aangekondigd: het De Coninckplein zou volledig heraangelegd worden en de voormalige Fordgarage zou plaats maken voor een bibliotheek ("De Coninckplein en Permekesite", z.d.). Straatprostitutie werd vanaf 2005 teruggedrongen met administratieve boetes voor klanten en een straatverbod voor de prostituees zelf. In het kader van de decentralisatie van de drughulpverlening verhuisde Free Clinic, voorheen gevestigd in de Van Arteveldestraat vlakbij het De Coninckplein, in 2009 naar de Schijnpoortweg. Nog in 2009 ging AG VESPA¹² van start met de bouw van een handelspand en zes appartementen op de hoek van het De Coninckplein en de Pijlstraat. Het gebouw kwam er in de plaats van drie verwaarloosde panden. Een

¹² "AG VESPA is het autonoom gemeentebedrijf voor vastgoed en stadsprojecten Antwerpen. Het bedrijf werd door de stad opgericht om vastgoedtransacties en ingrijpende stadsprojecten vlotter en sneller te realiseren. Het is bedoeld om taken van publiek belang op te nemen in een bedrijfsmatige organisatievorm die toelaat snel en soepel in te spelen op marktontwikkelingen. AG VESPA telt een zeventigtal werknemers." ("AG VESPA als vastgoedbedrijf van de stad Antwerpen", z.d.)

golf van nieuwe investeringen op en rond het plein werd op gang getrokken (Ooms, 2009). Dit alles kadert in een groter plan: de opwaardering van de stationsbuurt tot Spoor Noord. Ten gevolge van de renovaties, voltrok zich een gentrificatieproces waarbij jonge tweeverdieners zich nestelden in de buurt en de oorspronkelijke bevolking verder naar de rand werd geduwd (L. Martens, projectmedewerker AHKD, persoonlijke communicatie, 2 augustus 2012). Intussen wordt het De Coninckplein op de website van de stad Antwerpen omschreven als het 'kloppend hart van de Atheneumbuurt'. Met de heraanleg en de opening van de Permekebibliotheek kreeg het plein een nieuwe impuls, aldus de stad ("De Coninckplein en Permeke-site", z.d.).

Helaas ging deze 'nieuwe impuls' ook gepaard met grootschalige politieacties, met o.a. een strikte toepassing van het samenscholingsverbod met daaraan gekoppelde bemiddelingsgesprekken voor diegenen die in dit kader een boete kregen in 2010, de zogenaamde Kara-acties; de invoering van gemeentelijke administratieve boetes voor 'zoekgedrag', een vaag begrip dat ruimte laat voor interpretatie...; een alcoholverbod sinds 2011, op het De Coninckplein en twaalf omliggende straten; enzovoort (Janssens, 2011). De acties richtten zich, en dat doen ze overigens nog steeds, voornamelijk naar de gebruikende doelgroep aanwezig op het plein. Gasten worden met regelmaat van de klok opgepakt, voelen zich geïsoleerd en geven aan dat "het sociaal contact en het plezier op het plein verdwenen is" (doelgroep, persoonlijke communicatie, 18 mei 2012). Ook het Activeringsproject merkt sinds enkele jaren een verschuiving van haar doelgroep, waarbij ze een deel van haar gasten uit het oog verloor...

2.1.4. De doelgroepen

Om haar doelstellingen te bereiken, richt het Activeringsteam haar pijlen op drie doelgroepen. Haar *prioritaire doelgroep* wordt in het projectdossier omschreven als volgt: "de harde kern druggebruikers in de Atheneumbuurt', meer bepaald op het De Coninckplein, die gekenmerkt worden door een gecombineerd gebruik van legale en illegale middelen (...)" (Donckers et al., 2005, p. 52). Deze nogal technische omschrijving wordt verderop concreet gemaakt.

In de buurtbewoners ziet het Activeringsproject haar *secundaire doelgroep*. Hierbij wordt extra aandacht besteed aan "leden van de Afrikaanse gemeenschap en aan 'buurtbewoners' die deel uitmaken van niet-gestructureerde lokale buurtinitiatieven". (Donckers et al., 2005, p. 52). Ook 'pleingebruikers' die niet noodzakelijk gekenmerkt worden door druggebruik kunnen deelnemen aan het aanbod van activiteiten.

De *tertiaire doelgroep* bestaat uit professionele partners. De focus ligt hier in eerste plaats op de laagdrempelige drughulpverlening en in tweede instantie bij professionals die opbouwwerkmatig werken en/of bij "het stedelijk beleid zelf die dergelijke initiatieven subsidieert" (Donckers et al., 2005, p. 52).

2.1.5. Het aanbod

In de definitie van het Sociaal en Cultureel Planbureau worden de activiteiten, eigen aan de sociale activeringspraktijk, omschreven als 'maatschappelijk zinvol'. We werpen hieronder een blik op het aanbod van het Activeringsproject. Zij maakt binnen dat aanbod een onderscheid tussen verschillende soorten activiteiten:

a) Elke vrijdagmiddag zijn er de **losse vrijdagactiviteiten**. Voorbeelden van zulke activiteiten zijn sportbeoefening, 'eten en ontmoeting', artistieke doe-activiteiten, kwissen, op kamp gaan,... Het Activeringsproject benadrukt in dit kader het belang van het garanderen van continuïteit¹³. Gasten worden via flyers en mond-aan-mondreclame geïnformeerd en beslissen 'ad hoc' of ze al dan niet willen deelnemen aan het aanbod.

b) **De lange termijnprojecten** beogen dan weer het doormaken van een evolutie. Gasten gaan 'op lange termijn' een engagement aan en werken, samen, naar een einddoel. Het zijn projecten die worden opgezet in samenwerking met verschillende partners. Hét voorbeeld van een succesvolle lange termijnactiviteit is het voetbalproject. Wat startte als een tijdelijk experiment mondde uit in een televisieprogramma ("Homeless World Cup"), een Belgische competitie – waarvan de winnaars jaarlijks deelnemen aan de Homeless World Cup – en ten slotte tot een vaste waarde binnen het programma van Activering. Daarnaast werden er in het verleden workshops fotografie, film, muziek en tekenen georganiseerd.

c) Om de twee weken vindt **de vrouwenclub** plaats. Deze momenten werden ingericht "om beter te kunnen inspelen op een aanwezige behoefte tot 'aparte' ontmoetingsmogelijkheden, expliciet geformuleerd door druggebruiksters" (Donckers et al., 2007, p. 31). Vrouwen krijgen er de kans zich te (laten) verzorgen en vrijuit met elkaar te spreken over thema's die hen aanbelangen. Mannen zijn er niet toegelaten!

¹³ Met 'continuïteit' wordt bedoeld dat het Activeringsteam *elke* vrijdagmiddag post vat op dezelfde plek – de tramhalte op het De Coninckplein – om gasten een aanbod te doen. Ook als gasten niet of in kleine getalen komen opdagen, blijft het team zich inzetten om aanwezig te zijn en continuïteit te bieden.

d) Wat betreft **de buurtgerichte initiatieven** stelde het Activeringsproject de volgende indicator voorop: "twee maal per jaar een proces naar een eindproduct ondersteunen op buurtniveau, de ondersteuning van buurtbewoners en lokale initiatieven om de prioritaire doelgroep hierin te laten participeren en het zoeken naar mogelijkheden tot participatie van de prioritaire doelgroep bij de initiatieven op buurtniveau" (Donckers et al., 2007, p. 36). Zo zet het Activeringsproject zijn schouders onder initiatieven als het Winterfeest, de Lentepoets en Muziek in de Wijk.

e) **De Spuitenpatrouille** schakelt dan weer (ex-)druggebruikers en actieve buurtbewoners in als vrijwilligers bij het opruimen van zwerfspuiten in de stad. Het SPAT tracht een bepaalde buurt of locatie in Antwerpen spuitenaar te maken. De deelnemers krijgen hiervoor een vrijwilligersvergoeding van 4 euro per uur ("Free Clinic vzw: deelwerkingen", z.d.).

f) **Buro Aktief**. (Zie punt 2.2.)

Overzicht van het aanbod:

ACTIVERINGSPROJECT HARDE KERN
DRUGGEBRUIKERS

Losse vrijdagactiviteiten
Lange termijnprojecten
Vrouwenclub
Buurtgerichte initiatieven
Spuitenpatrouille
Buro Aktief

Naast dit aanbod organiseert het Activeringproject, in opdracht van SODA, het Gebruikers Overleg Antwerpen (GOA)¹⁴ en engageert het team zich in o.a.:

- het 'woonkamerproject' van Free Clinic – een wekelijks inloopmoment voor druggebruikende prostituees in de Atheneumbuurt
- 'de nachten' van de winterwerking – waarin ze ondersteuning biedt aan straathoekwerkers die tijdens de winter 's avonds en 's nacht op pad gaan om gasten op te zoeken, aan te spreken en, desgewenst, in te spelen op de aanwezige noden

¹⁴ Tijdens de maandelijkse bijeenkomsten worden verschillende thema's behandeld, zo kwamen in 2011 aan bod: de acties op en in de omgeving van het De Coninckplein, de winterwerking, inloopruimtes, enzovoort (Claessens et al., 2012).

- groepsgerichte activiteiten van Free Clinic – waar ze opnieuw een ondersteunende rol opneemt
- specifieke projecten, zoals het syfilisproject van Free Clinic – een bewustmakingsactie gericht op prostituees in de Atheneumbuurt die informatie en preventiemateriaal wil verspreiden

2.1.6. Werkingsprincipes en methodieken

In het vorige hoofdstuk werd reeds beschreven hoe sociale activeringsprojecten, in navolging van Tuteleers, strategieën en methoden dienen te kiezen die “toelaten om het (‘spontaan’) aanboren van dieperliggende thema’s te intensifiëren of te activeren” (Tuteleers, 2007, p. 100). Zo ook het Activeringsproject Harde Kern Druggebruikers. Het ruime aanbod concretiseert een aantal achterliggende ideeën, werkingsprincipes en methodieken. We werpen eerst een blik op de algemene werkingsprincipes om daarna dieper in te gaan op de achterliggende methodieken.

Het Activeringsproject richt zich in eerste instantie **op het niveau van de doelgroep** en niet op het niveau van individuele doelgroepsleden. Daartoe worden een aantal **groepsactiviteiten** aangeboden. **Laagdrempeligheid** staat hierbij helemaal voorop. Van bij de start stelde het Activeringsteam dat iedereen evenveel kans maakt om te mogen deelnemen aan de activiteiten, dat er op voorhand geen gedragsregels worden geïnstalleerd op basis waarvan ‘individuele gasten’ kunnen worden geweigerd, dat gasten zelf moeten instaan voor het goede verloop van de activiteit, dat conflicten in eerste instantie door hen onderling geregeld moeten worden en dat gasten een even grote verantwoordelijkheid dragen als de activeerders zelf, die zich eerder profileren als ‘praktische organisatoren’ dan als ‘begeleiders’ (Donckers et al., 2005). Het staat gasten vrij te kiezen of ze al dan niet gebruik maken van het aanbod.

Activiteiten die plaatsvinden in ‘afgesloten ruimtes’ zonder mogelijkheid om te integreren, worden in principe uitgesloten. Activering werkt zo op een ‘**offensieve**’ manier die de handelingsruimte van haar doelgroep probeert te verruimen in plaats van te beperken (Donckers et al., 2005). Daarnaast wordt er ook ‘**pro-actief**’ gewerkt. In het projectdossier staat hierover te lezen:

(...) we zoeken de doelgroep actief op waar ze zich bevinden en we wachten niet af tot de doelgroep zelf op het aanbod afkomt. We hechten belang aan het krijgen en houden van contact met de doelgroep en het winnen van vertrouwen om aldus het aanbod beter kenbaar te maken en uit te voeren. (Donckers et al., 2005, p. 59)

Wat betreft de achterliggende methodieken steunt het Activeringsproject op zes pijlers: harm reduction, presentie, empowerment, peer support, straathoekwerk en sociale activering. We zetten de definities hieronder even kort op een rijtje.

2.1.6.1. Harm reduction

Net als voor de gehele werking van Free Clinic vzw, is harm reduction één van de uitgangspunten van het Activeringsproject.

"If it is not possible to cure the drugs users, one should at least try to minimise the harm that is being done to them and the wider environment."

Ernst Buning (in De Maeseneire et al., 2003, p. 7)

De International Harm Reduction Association (IHRA) omschrijft het begrip harm reduction als volgt: *"Beleidsmaatregelen en programma's die erop zijn gericht om in de eerste plaats de negatieve gezondheids-, sociale en economische gevolgen van gebruik van bewustzijnsveranderende middelen te verminderen voor individuele gebruikers, hun families en hun omgeving"*. (Van Cauwenberghe, 2003, pp. 10-11) Naast deze definitie omschrijft ze (in De Maeseneire et al., 2003, pp. 7-8) acht uitgangspunten van harm reduction, zoals die algemeen door haar leden worden aanvaard:

1. *Realisme en pragmatisme: men aanvaardt dat legale én illegale drugs deel uitmaken van onze wereld en men kiest ervoor om de schade die voortvloeit uit dit gebruik zo laag mogelijk te houden, eerder dan ze te negeren of ze te veroordelen.*
2. *Men vindt dat druggebruik een complex, veelzijdig fenomeen is en men erkent dat sommige wijzen van druggebruik meer risico's inhouden dan andere.*
3. *Men streeft het welzijn en de kwaliteit van het individuele en gemeenschapsleven na, wat niet noodzakelijk een stoppen met gebruik inhoudt.*
4. *Men organiseert een niet-veroordelend, niet-gedwongen aanbod van voorzieningen en diensten voor druggebruikers en hun omgeving om hen te helpen de druggerelateerde schade te beperken.*
5. *Men erkent de stem, de mening van (ex-)druggebruikers en houdt er rekening mee in het beleid en in de programma's die voor hen worden georganiseerd.*
6. *Men erkent dat het in de eerste plaats de druggebruikers zelf zijn die de schade kunnen beperken. Men stimuleert hen daarom om elkaar informatie te geven en men ondersteunt hen in de strategieën die ze kunnen gebruiken om druggerelateerde schade zoveel mogelijk te beperken.*
7. *Men erkent dat armoede, sociale klasse, racisme, sociaal isolement, traumatische ervaringen, seksisme en andere sociale onrechtvaardigheden een invloed hebben op de kwetsbaarheid van mensen voor druggerelateerde schade en op de wijze waarop ze hiermee omspringen.*

8. *Men wil de reële schade en de gevaren die illegale druggebruik met zich kan meebrengen niet minimaliseren.*

Volgens Lenton en Midford (in De Maeseneire, 2003, p. 8) is harm reduction een doel en geen middel. "Vermindering van gebruik kan een middel zijn om schade te beperken maar vanaf het moment dat dit ook een doel wordt, is het geen harm reduction meer."

Uit bovenstaande wordt duidelijk dat harm reduction in eerste instantie "de schade wil beperken die het gebruik van drugs kan veroorzaken en niet zozeer het gebruik zelf". Hiermee wordt niet enkel de potentiële schade bij de gebruiker zelf bedoeld, maar ook de schade die toegebracht wordt aan derden zoals partners, ouders, kinderen en de maatschappij in het algemeen ("Harm reduction", z.d.). De indirecte kosten van druggebruik aan de samenleving worden op deze manier verlaagd ("Harm reduction: basisdossier", z.d.). De meest bekende schadebeperkende middelen zijn de laagdrempelige ambulante hulpverlening (met meer specifiek ook methadonbehandelingen) en spuitenruil ("Harm reduction", z.d.).

De acht uitgangspunten geformuleerd door het IHRA zijn terug te vinden in de manier waarop het Activeringsproject naar haar doelgroep kijkt en handelt. In haar projectdossier benadrukt ze dat alle inspanningen die naar de doelgroep worden gedaan om hen uit hun subcultuur te onttrekken, in eerste instantie rekening moeten houden met het feit dat dit ook de enige hechtingsplaats is voor deze groep. Via haar wekelijkse activiteiten tracht het Activeringsproject hen te motiveren en interesseren in verschillende levensdomeinen, zoveel mogelijk van het plein weg te gaan en een andere tijdsbesteding aan te bieden. (In de resultaten van de bevraging zien we dat Buro Aktief als werking, hiervan een mooi voorbeeld is.). Via communicatie over deze levensdomeinen tracht Activering inzicht te geven in het belang van zelfzorg en aandacht voor anderen. Voorts is iedereen welkom op de activiteiten, waar druggebruik niet wordt verboden noch gepromoot. Op deze manier worden alle onderwerpen bespreekbaar gemaakt, inclusief druggebruik. Zo ontstaat de kans om de doelgroep in te lichten over schadebeperkend druggebruik (Donckers et al., 2005).

2.1.6.2. Presentie

Presentie is "een praktijk waarbij de zorggever zich aandachtig en toegewijd op de ander betreft, zo leert zien wat er bij die ander op het spel staat – van

verlangens tot angst – en die in aansluiting dáárbij gaat begrijpen wat er in de desbetreffende situatie gedaan zou kunnen worden en wie hij/zij daarbij voor de ander kan zijn. Wat gedaan kan worden, wordt dan ook gedaan. Een manier van doen, die slechts verwezenlijkt kan worden met gevoel voor subtiliteit, vakmanschap, met praktische wijsheid en liefdevolle trouw.” (“Wat is presentie?”, 2011).

Het Activeringsproject benoemt een aantal technieken – of misschien eerder een basishouding – die ze ontleent aan de presentiebenadering. Vooreerst wil ze zichzelf “onderdompelen in en blootstellen aan de leefwereld van de doelgroep, onvoorwaardelijk en integraal vertrekken vanuit de mens zelf”. De doelgroep wordt benaderd in haar eigen biotoop en er wordt een zo min mogelijke afstand gecreëerd tussen werkers en gasten. “Zonder drempels en zonder te focussen op de problematiek” tracht het Activeringsproject haar doelgroep te ondersteunen. Gesprekken geschieden daarbij niet vanuit een hulpverleningsperspectief. Daardoor wordt er vaak een andere betekenis aan gegeven en op een andere, meer vrijblijvende manier ervaren. “Vaak is het voldoende dat er gewoon geluisterd wordt.” (Donckers et al., 2005, p. 63)

Een mooi voorbeeld hiervan is veldwerk. Dit houdt in dat het Activeringsteam zoveel als mogelijk de straat opgaat en aanwezig tracht te zijn binnen andere werkingen die aan de slag gaan met haar doelgroep, om zo contact te leggen én onderhouden met de gasten. Contact, vertrouwen, relatieopbouw in de omgeving en het milieu van de doelgroep staan hierin centraal.

2.1.6.3. Empowerment

In het vorige hoofdstuk gingen we reeds uitvoerig in op de betekenis van het begrip ‘empowerment’. Voor de praktijk betekent dit dat het Activeringsproject *naast* en *met* de doelgroep aan de slag wil, met als doel de eigen kracht en kennis te leren benutten.

Het Activeringsproject wil empowerment gebruiken als doel: “we willen niet langer het gedrag van de doelgroep bepalen, maar ze als autonome individuen of als groep in staat stellen om samen te werken met elkaar en de maatschappij” (Donckers et al., 2005, p. 64). Ze wil het besef creëren dat eenieder door zijn of haar eigen toedoen, het eigen leven en dat van anderen kan beïnvloeden.

Ze omschrijft vier elementen van empowerment als principes voor de eigen doelgroep:

- Activering schrijft zichzelf de verantwoordelijkheid toe gasten de mogelijkheid te geven zich te ontspannen en creatief bezig te zijn door middel van activiteiten. Maar ze herverdeelt de verantwoordelijkheid daarna onder de doelgroep: "zij maken de keuze of ze meedoen of niet, of ze hun gedrag willen aanpassen aan de maatschappelijke normen of niet,...".

- Activering wil haar doelgroepsleden niet sturen. Gasten nemen zelf het initiatief om actief deel te nemen, ideeën aan te brengen en/of mee te organiseren.

- Activering wil geen regels of grenzen stellen over wie er al dan niet mag meedoen en of er al dan niet gebruikt mag worden. De mogelijkheid om de eigen kennis en verantwoordelijkheid te gebruiken, wordt op die manier bij hen gelaten. Er wordt aan gasten de ruimte gegeven om zelf oplossingen te vinden voor eventuele problematische voorvallen. Er is ruimte voor concurrentie, kritiek en feedback: "ze gaan niet uit van één waarheid voor iedereen en elke situatie".

- Activering wil geen toezichthouder zijn. Gasten worden geholpen toezicht te houden op zichzelf (Donckers et al., 2005, p. 64).

2.1.6.4. Peer support

Wederzijdse ondersteuning op basis van gelijkheid, daarrond draait peer support. Druggebruikers gaan 'taken' verrichten voor andere druggebruikers. We onderscheiden daarbij niet intentionele peer support – een alledaagse realiteit waarbij gebruikers bij elkaar 'afkijken', oordelen over elkaars gedrag, enzovoort – en peer supportprojecten, die een poging zijn deze alledaagse beïnvloeding te benutten (Trautmann in Donckers et al., 2005, p. 65).

In haar projectdossier geeft het Activeringsproject aan voornamelijk in aanraking te komen met niet intentionele peer support van gebruikers onderling. Daar waar mogelijk of wenselijk, haakt ze hierop in (Donckers et al., 2005). Vandaag zegt het Activeringsteam meer in te zetten op het faciliteren dan het organiseren van peer support. Gasten nemen elkaar mee naar activiteiten of plekken, zoals de vrouwenclub, waar er een forum wordt gecreëerd met ruimte voor peer support. Ook het aanwerven van ervaringsdeskundigen past in dit plaatje. Het idee dat de situatie niet per definitie uitzichtloos is en verandering mogelijk, wordt op die manier erg tastbaar. Tegelijkertijd erkent het Activeringsproject ook de soms negatieve gevolgen van peer support. Voorbeelden hiervan zijn gasten die samen gaan gebruiken, verkopen, enzovoort. Binnen de Spuitenpatrouille en het Gebruikersoverleg Antwerpen probeert het team wel een meer structurele vorm van peer support van de grond te krijgen (L. Martens, projectmedewerker AHKD, persoonlijke communicatie, 2 augustus 2012).

2.1.6.5. Straathoekwerk

Verder zitten er in de manier waarop het Activeringsproject haar prioritaire doelgroep benadert, een aantal uitgangspunten van het straathoekwerk vervat.

“Het straathoekwerk is een laagdrempelige professionele werkvorm waarbij het respect voor de vragen, behoeften, waarden en de eigen verantwoordelijkheid van de doelgroepen de norm is. De laagdrempelige optie wordt gerealiseerd door te vertrekken vanuit drie basisprincipes.” (Donckers et al., 2005, p. 66)

Deze drie basisprincipes zijn:

- *Een actieve of offensieve benadering.* Doelgroepen worden in hun ‘eigen’ milieu opgezocht. Hierdoor worden mensen bereikt die er niet in slagen aan te sluiten bij de maatschappelijke voorzieningen. Door veelvuldig aanwezig te zijn in dit milieu krijgen werkers een genuanceerd beeld van de situatie en dagelijkse functioneren van haar doelgroepsleden. De werker sluit hierop aan met zijn of haar aanbod en manier van werken.
- *Een integrale benadering.* Werkers beperken zich niet tot één enkel probleem of aspect van de doelgroepsleden maar benaderen hen als ‘totale’ persoon.
- *Een positieve benadering.* Werkers aanvaarden de doelgroepsleden in al hun aspecten: in taal, houding, waarden en normen, eventueel druggebruik en/of crimineel gedrag. Let wel, aanvaarding staat hierin niet gelijk aan goedkeuring. Daarnaast wordt er voornamelijk ingegaan op de positieve eigenschappen en aspecten van de doelgroepsleden, waardoor er een “positieve en aanvaardbare uitwisseling van ideeën, waarden en normen kan plaatsvinden”. (Donckers et al., 2005, p. 66)

Het zijn drie aspecten die makkelijk te herkennen zijn in de praktijk van het Activeringsproject. Ook voor de signaalfunctie, eigen aan het straathoekwerk, is er ruime aandacht binnen het Activeringsproject (Donckers et al., 2005).

2.1.6.6. Sociale activering

We gingen reeds dieper in op het begrip ‘sociale activering’ in het vorige hoofdstuk. Het Activeringsproject Harde Kern Druggebruikers kiest hierbij expliciet voor een brede invulling van het concept – “activering omvat dan het gehele scala aan activiteiten om de maatschappelijke participatie te verhogen en het sociaal isolement te doorbreken of te voorkomen, gaande van ontmoetingsactiviteiten, activiteiten van hobby/recreatie, praktische dienstverlening tot eventueel arbeidsbemiddeling en –begeleiding” – en legt de focus op een activerend welzijnsbeleid (Donckers et al., 2005, p. 68).

2.2. BESCHRIJVING VAN BURO AKTIEF

Hierboven beschreven we het brede aanbod van het Activeringsproject, haar doelstellingen, werkingsprincipes en methodieken. We staan nu stil bij één van haar deelprojecten – Buro Aktief – om daarna over te gaan naar de bevraging van de doelgroep.

2.2.1. Wat is Buro Aktief?

Binnen het ruimere Activeringsaanbod richt *Buro Aktief* zich sinds 2010 op gasten die graag willen werken maar geen aansluiting vinden bij de reguliere arbeidsmarkt of arbeidszorgprojecten. Het doel? 'Uitvallers' en/of 'afhakers' bij reguliere arbeidszorgprojecten, een alternatief aanbieden. Gasten gaan een verbintenis aan via een vrijwilligerscontract en krijgen een vrijwilligersvergoeding van 8 euro per dagdeel, met een maximum van twee dagdelen per week.

Om zo laagdrempelig mogelijk te kunnen werken, droomt het Activeringsteam van een vaste stek, in de buurt van het De Coninckplein, waar gasten zich dagelijks kunnen aandienen voor een job. Tot op heden is die plek niet gevonden. Vandaag de dag kunnen gasten zich op één vaste dag in de week aanmelden op de *werkverdeling* en kiezen uit een ruim aanbod aan jobs, gespreid over de ganse week. "Gasten die de wil hebben om te werken maar vaak een stuurloos leven leiden, kunnen 'ad hoc' beslissen om te werken en zich zo verder te ontwikkelen." (presentatiemap Buro Aktief, p. 6)

Het gaat hierbij steeds om laagdrempelige opdrachten, die de gasten op hun eigen tempo aanpakken. De projecten worden gekozen met het oog op een positief resultaat en een zichtbaar eindproduct. 'Werk' dat een reëel risico inhoudt op falen wordt vermeden. Alles draait rond het (h)erkennen van krachten (studiedag Buro Aktief). Voorbeelden van zulke opdrachten zijn: allerhande klusjes, zoals schilderen, werken in de tuin, poetsen; logistieke hulp bij buurtfeesten zoals het Winterfeest, de Lentepoets en Muziek in de Wijk;...

Hoewel het Activeringsproject 'onvoorwaardelijkheid' hoog in het vaandel draagt, zijn er aan een deelname aan Buro Aktief toch een aantal voorwaarden verbonden. Zo wordt van gasten verwacht dat ze een vrijwilligerscontract ondertekenen, dat ze toestemming verkrijgen van hun uitkerende instantie, dat ze in staat zijn om te werken en bovendien aanspreekbaar zijn en dat ze respect hebben voor zichzelf, de ander en de omgeving. Deze voorwaarden worden echter nooit aangegrepen als uitsluitingscriterium. Wanneer gasten onaanspreekbaar zijn of niet in staat om te werken, zijn ze steeds opnieuw

welkom op de volgende opdracht (studiedag Buro Aktief). Gasten worden ook betrokken in de organisatie van het project zelf. Zo worden ze geregeld uitgenodigd voor een werklunch, alwaar ze op de hoogte worden gebracht van de evoluties binnen het project. Ze kunnen er hun stem laten horen omtrent positieve en negatieve ervaringen en suggesties doen tot verbetering.

Zoals eerder al benadrukt stelt het Activeringsproject zeer duidelijk dat het aanbod van Buro Aktief kadert binnen de sociale activering en maatschappelijk herstel en *niet* binnen tewerkstelling. De 'werkopdrachten' worden gezien als insteek voor sociale activering en als hefboom naar sociale integratie en welzijn. Het Activeringsteam beschouwt het werk tevens als middel en niet als einddoel op zich (studiedag Buro Aktief). Ze wil haar doelgroep in eerste plaats de mogelijkheid bieden om positieve ervaringen op te doen (presentatiemap Buro Aktief, p. 7). Indien een persoon toch aangeeft toeleiding te wensen naar (sociale) tewerkstelling, kan dat. Het is echter niet de doelstelling van het project.

2.2.2. De doelgroep

In de literatuur werd de doelgroep waarmee de sociale activeringspraktijk aan de slag gaat, in navolging van Andries Baart, reeds beschreven als '*sociaal overbodig*' (Tuteleers, 2007). In het projectdossier van Activering wordt de prioritaire doelgroep omschreven als: "de harde kern druggebruikers, gekenmerkt door een gecombineerd gebruik van legale en illegale middelen (...)" (Donckers et al., 2005, p. 52). Tijd voor een iets genuanceerder en concreter beeld.

De doelgroep die Buro Aktief probeert te bereiken bestaat uit "(meerderjarige) actieve gebruikers, ex-gebruikers, daklozen, personen met een psychiatrische problematiek,... mensen die in meerdere en/of mindere mate behoren tot de gasten die rondhanggedrag vertonen op of in de omgeving van het De Conickplein. Bij de beoogde doelgroep is er overigens steeds sprake van een multiproblematiek" (Claessens et al., 2012, p. 12). In de presentatiemap van Buro Aktief wordt de doelgroep verder beschreven als volgt:

Het zijn mensen die weinig of geen kansen hebben gekregen in het leven, voornamelijk mannen, met een gemiddelde leeftijd van 30 jaar. De scholingsgraad van de gasten is relatief laag, vaak hebben ze geen school afgemaakt of bezitten ze een laag beroepsgetuigschrift. Arbeids carrières zijn over het algemeen vrij kort en gasten hebben er meestal geen positieve herinneringen aan overgehouden. Op enkele uitzonderingen na zal arbeidszorg het hoogst haalbaar activeringsniveau zijn. De gezondheidstoestand van de meesten van hen is redelijk tot slecht. De slechte leefomstandigheden hebben hun tol geëist. Bij sommigen heeft ook het langdurig gebruik van drugs sporen nagelaten. De zorg voor de eigen

gezondheid heeft gedurende jaren niet op de eerste plaats gestaan en de gevolgen hiervan zijn merkbaar: gewrichts-, long-, spijsverterings- of hartproblemen zijn de meest voorkomende klachten, samen met de psychische en fysische gevolgen van verslaving. Bij een kleine groep is sprake van een psychiatrische historiek. (presentatiemap Buro Aktief, p. 6)

Het is deze doelgroep die centraal zal staan tijdens de bevraging.

HOOFDSTUK 3: BURO AKTIEF, EEN BEVRAGING NAAR BELEVING

3.1. Inleiding

Een bevraging naar beleving... Het is geen eenvoudige opdracht als je een doelgroep voor ogen hebt die reeds erg *overbevraagd* is, enerzijds - ik denk hierbij aan meerdere focusgroepen die plaatsvonden omtrent de overlastmaatregelen die sinds 2003 (cfr. het '100-dagenplan van Serge Muyters'¹⁵) genomen werden op het De Coninckplein - en er een, over het algemeen, behoorlijk ongestructureerde levensstijl op nahoudt, anderzijds - wat de bereikbaarheid aanzienlijk dreigde te bemoeilijken.

Ik noem wat hieronder volgt dan ook bewust een *bevraging* en *geen onderzoek*. Er komen een aantal bevindingen naar voor, waaruit ik voorzichtige conclusies probeer te trekken. De nadruk ligt hier op het woord *voorzichtig*. Gezien de beperkingen van de bevraging, zijn de antwoorden moeilijk te veralgemenen naar de ganse doelgroep.

Voor ik me echter aan deze voorzichtige conclusies waag, vertel ik u eerst graag iets meer over het waarom van deze bevraging, hoe ze werd aangepakt, de beperkingen ervan en haar respondenten.

3.2. Aanpak en beperkingen van de bevraging

3.2.1. Waarom?

Zoals reeds beschreven in de inleiding aan het begin van deze tekst, kadert de bevraging in een ruimere opdracht van het Activeringsproject, namelijk de registratie van het parcours dat individuele gasten afleggen binnen het Activeringsaanbod en de resultaten die met dit aanbod worden bereikt. Deze bevraging fungeert als startpunt en focust zich op de beleving van de ruimere doelgroep van één specifiek onderdeel van het aanbod, namelijk Buro Aktief.

¹⁵ In november 2003 ging de Antwerpse politie, onder leiding van hoofdcommissaris Serge Muyters, van start met een '100-dagenplan' in de Atheneumbuurt. Doel? De straatprostitutie en de verkeers- en sluikestortoverlast zoveel mogelijk beperken. Een mobiel politiekantoor op de hoek van de Van Straelenstraat en de Rotterdamstraat vormde daarbij het symbool van de verhoogde politieaanwezigheid in de buurt ("Muyters heeft niet genoeg aan 100 dagen", 2004).

3.2.2. Op welke manier werd de bevraging gedaan?

In samenspraak met het Activeringsteam werd er gekozen voor een gesloten vragenlijst met ruimte voor enkele open vragen, enerzijds, en een verdieping van deze vragen via een focusgroep, anderzijds.

Om in korte tijd een zo groot mogelijke groep respondenten te kunnen bevragen, werd er een werklunch georganiseerd. Daar werd de vragenlijst voorgelegd aan de groep Buro Aktievers die middag aanwezig. Gezien een gesloten vragenlijst weinig ruimte laat voor de gewenste verdieping en ik verwachtte dat de in te vullen lijntjes onder de meerkeuzevragen veelal blanco zouden blijven, ging ik na het invullen van de vragenlijst na welke gasten geïnteresseerd waren om op een later tijdstip nog eens samen te komen en dieper in te gaan op een aantal van de reeds gestelde vragen. We kozen ervoor geen individuele interviews af te nemen maar de geïnteresseerden in groep te bevragen, vanuit het idee dat er meer diepgang kan worden bereikt als gasten elkaar kunnen ondersteunen en versterken.

3.2.3. De respondenten

In totaal telt het Activeringsproject 68 gasten met een Buro Aktief-contract. Van die 68 zijn er een 40-tal op dit moment *actief*. Met *actief* bedoelen we dat ze in de laatste acht weken een opdracht hebben gedaan voor Buro Aktief.

Op de werklunch waren er in totaal twintig gasten aanwezig. Achttien van hen namen deel aan de bevraging. De twee overigen verdwenen na de lunch, nog voor we hen de vragenlijst konden voorleggen. Interne miscommunicatie leidde ertoe dat er zich onder de achttien overblijvers, vijf leden van de Spuitenpatrouille bevonden. Omwille van hun – en dat is begrijpelijk – frustratie dat de bevraging zuiver gericht was naar de vrijwilligers van Buro Aktief, vulden zij de vragenlijst niet geheel in. Waar we eerst nog overwogen hun antwoorden mee te verwerken in de resultaten, liet ik ze in de verwerking alsnog achterwege. Hun boodschap was duidelijk, onder de vraag *'Wat kan er beter?'* stond op drie van de vijf vragenlijsten te lezen: *'Splitsen van de werklunch Buro Aktief en Spuitenpatrouille!'*. Het is een interne wrevel die al langer bestaat en waar we hier niet dieper op ingaan.

Blijven er nog dertien over. Van een totaal van veertig 'actieve' gasten, nam dus 32,5% deel aan de bevraging. Er werd geen rekening gehouden met leeftijd,

geslacht of het aantal maanden 'vrijwilligerschap'. Ze zijn vrijwilliger bij Buro Aktief en dat is ook meteen het enige criterium om deel te nemen aan de bevraging. Vijf gasten toonden zich bereid deel te nemen aan de focusgroep. Vier van hen werden effectief tesamen bevroegd. Eén iemand werd individueel geïnterviewd omdat hij niet op hetzelfde tijdstip aanwezig kon zijn.

3.2.4. Beperkingen

Een aantal beperkingen staken de kop op bij de schriftelijke bevraging. Vooreerst ligt er een beperking bij de bevrager zelf. Dat ben ik. Een degelijk onderzoek vereist expertise van de onderzoeker, voldoende tijd en de mogelijkheid om vragenlijsten in wording uit te proberen bij een testpubliek. Geen van deze drie criteria is vervuld. Het mag dus duidelijk zijn dat ik geen onderzoeker ben. Het gaat hier om complexe vaardigheden die ik niet in de vingers heb. Misinterpretatie van enkele vragen door de doelgroep was hiervan het gevolg. Deze vragen werden dan ook geheel weggelaten uit de resultaten.

Ten tweede zijn er een aantal beperkingen, buiten mijn macht, die eigen zijn aan de doelgroep zelf. (Voor alle duidelijkheid, ik spreek hier niet over beperkingen van een doelgroep, maar over eigenschappen van een doelgroep die voor beperkingen zorgden bij de bevraging!) Zo waren er de beperkingen in taal. Buro Aktief werkt met mensen van verschillende origine. Gezien de meesten van hen niet perfect één van de gangbare talen beheersen – Engels, Frans, Nederlands – was het zinloos de vragenlijsten op voorhand te vertalen. Bij gevolg diende er ter plekke vertaald te worden en moest er vaak met 'handen en voeten' duidelijk gemaakt worden wat er nu precies bedoeld werd. Ook in de andere richting, moesten antwoorden correct begrepen worden. Daarnaast bestaat de doelgroep uit mensen met een uiteenlopend profiel: gebruikers, ex-gebruikers, mensen met en zonder papieren, mensen met en zonder uitkering, daklozen, thuislozen, gasten met een eigen plek... Allen bekijken ze de vragen met een andere bril, vanuit een andere achtergrond. Daarenboven bleek er een groot verschil in verstandelijk niveau binnen de doelgroep. Uit de antwoorden is af te leiden dat sommigen de vragen perfect begrepen en wisten te beantwoorden. Voor anderen was dit minder evident. Los van dit alles was er ook een groot verschil in motivatie te bespeuren. Enerzijds was er een groep die enthousiast en uitgebreid aan de slag ging met de vragenlijst. Anderzijds waren er gasten die 'ambetant' waren omdat ze niet betaald werden voor deze 'opdracht'.

Deze opsomming vertelt ons iets over de beperkingen van de bevraging, maar ook en vooral over de doelgroep zelf en over de creativiteit en flexibiliteit die

vereist is om te werken met deze doelgroep, binnen dit project. Het is een eigenheid en een uitdaging waar elke andere (echte) onderzoeker mee aan de slag zou moeten. Bovendien zijn de resultaten van zo'n vragenlijst steeds een momentopname. Daarom koos ik ervoor om, ondanks de beperkingen, de resultaten toch onder de loep te nemen, me te beperken tot eenduidige, niet mis te verstane vragen en de nodige creativiteit aan de dag te leggen. Om een tegenwicht te bieden voor eventuele vertekeningen in de resultaten, werd er, zoals reeds beschreven, een focusgroep samengesteld. De vragenlijst en de focusgroep zijn in dezen complementair. De resultaten van de focusgroep zorgen voor de nodige nuance.

3.3. Bevindingen

Laten we beginnen met de probleemstelling nog eens voor de geest te halen: **'Hoe wordt sociale activering beleefd door de doelgroep van Buro Aktief, deelproject van het Activeringsproject Harde Kern Druggebruikers in de Atheneumbuurt (Antwerpen)?'** In de bevraging wordt gepeild naar verschillende zaken:

- het aanbod waaraan de vrijwilligers al dan niet deelnemen en hoe ze tot dat aanbod zijn gekomen
- hun intiële en huidige motivatie om deel te nemen aan Buro Aktief
- hun beleving van de aanpak met betrekking tot onvoorwaardelijkheid en laagdrempelig werken
- de effecten ten aanzien van zichzelf en de buurt

We werpen hieronder een blik op de resultaten.

3.3.1. Contact met en deelname aan het project

Onderstaande vier vragen willen peilen naar de manier waarop gasten in contact komen met het aanbod van het Activeringsproject en of er activiteiten zijn die een grotere instroom kennen. Daarnaast wordt er bevraagd wat de drijfveer is van gasten om, na een eerste kennismaking met een bepaalde activiteit, de stap te zetten naar het ruimere aanbod.

*** Hoe kwam je voor het eerst in contact met Activering?**

via het Activeringsteam: op straat, op het plein, in 't Vlot, in de Biekorf,...	5
via andere gasten	4

via andere hulpverlening	2
andere	1
overige	1
	13

De respondenten die 'andere hulpverlening' aanduiden, specificerden niet om welke hulpverleningsinstanties het ging. Eén persoon ('andere') kwam in contact met Activering, via een huidig medewerker van het project die destijds voor het MSOC van Free Clinic werkte. Een laatste persoon ('overige') liet de vraag onbeantwoord.

*** Wat was de eerste activiteit van het Activeringsproject waaraan je deelnam?**

Buro Aktief	5
het voetbalproject	2
de lange termijnprojecten	2
het kamp	2
de Spuitenpatrouille	1
de vrijdagactiviteiten	0
de vrouwenclub	0
overige*	1
	13

* Onder 'overige' valt een respondent die twee activiteiten aanduidde, namelijk Buro Aktief en het kamp.

*** Aan welk aanbod neem je op dit moment deel?**

enkel Buro Aktief	3
2 activiteiten, inclusief Buro Aktief	6
3 activiteiten, inclusief Buro Aktief	1
4 activiteiten, inclusief Buro Aktief	2
5 activiteiten, inclusief Buro Aktief	1
	13

Uit de vragenlijst blijkt dat van de drie gasten die op dit moment enkel deelnemen aan Buro Aktief, twee startten bij Buro Aktief zelf en één voor het eerst in contact kwam met het Activeringsproject via de lange termijnprojecten. Als we even een blik werpen op de eerste kolom van de vorige tabel, kunnen we

concluderen dat drie op vijf gasten die bij Buro Aktief startten *hun weg vonden naar het ruimere aanbod van Activering*. Daarnaast stellen we vast dat tien op dertien gasten deelneemt aan twee of meerdere activiteiten van het Activeringsproject. Gezien de hoge deelname aan verschillende activiteiten zouden we kunnen veronderstellen dat er meer speelt dan enkel het financiële aspect eigen aan Buro Aktief¹⁶. Ik vroeg één van de gasten die startte bij Buro Aktief, wat zijn drijfveer is om ook deel te nemen aan het ruimere aanbod aan activiteiten.

*Dirk: Ah, dat is nu vooral omdat ik meer tijd heb door te stoppen met drugs. Heb ik meer tijd om andere dingen te doen. En ik probeer dat zoveel mogelijk positief in te vullen. Ik was ook op zoek naar – ik heb er nu één gevonden – een pingpongclub, muziek doe ik een beetje bij Fred¹⁷... Ja, mijn tijd nuttig invullen **dat je niet veel tijd hebt om na te denken of je te vervelen** want ik weet dat dat dikwijls naar de verkeerde richting leidt dan. En dat probeer ik echt te vermijden. (...) En grand is dat eigenlijk het antwoord: **het doen om niet terug... alles doen om niet terug drugs te pakken**, hé. Dat probeer ik toch, ja.*

Joke: En zijn er nog andere beweegredenen?

*Dirk: Ja, het **sociaal contact**, hé. Mensen die ik ken. Of die nu terug gebruiken of niet. Ze weten dat ik niet meer gebruik en de meesten houden daar ook rekening mee. Je hebt er ook een paar anderen maar dan maak ik dat heel snel duidelijk. Maar gewoon, het sociaal contact ook met mensen... Als ik iemand kan helpen, waarom niet? Met te zeggen: probeer het zo of probeer het zo. Gewoon, ik kom ook graag onder de mensen.*

Uit het gesprek met vier andere vrijwilligers bleek het volgende:

*Johan: Voor mij is dat een **bezigheid**, hé. Een bezigheid.*

Kristof: Ik peins dat dat voor iedereen zo is. Een bezigheid, ja.

Johan: Dat vult uw week, hé, als je op invaliditeit staat. Dat vult je week toch, vind ik.

Joke: Zijn er nog redenen waarom je deelneemt aan de andere activiteiten?

*Johan: Ja, omdat ik anders heel de dag zou **thuis zitten**. En mijneigen **rot vervelen**.*

Kristof: Anders zit ik de hele dag op 't Sint Jansplein.

*Kristel: **Nieuwe mensen** kennen. En een tijdverdrijf, hé.*

In grote lijnen geven de geïnterviewden drie beweegredenen aan om deel te nemen aan het bredere aanbod van Activering:

- het is een (nuttige) dag- of weekinvulling
- het gaat de verveling tegen

¹⁶ De opdrachten van Buro Aktief zijn – de Spuitenpatrouille buiten beschouwing gelaten – de enige activiteiten waar een vergoeding aan gekoppeld is.

¹⁷ Fred Van Damme is de bezieler van autonoom centrum De Antifabriek. In november 2011 namen ze de leegstaande politierechtbank op de Britse Lei in gebruik, met de bedoeling er enkele socio-culturele projecten op te starten, waaronder een inloopcentrum voor daklozen tijdens het weekend ("De Antifabriek", 2012). Fred is tevens begeleider bij Buro Aktief.

- het biedt de mogelijkheid sociale contacten te onderhouden en/of nieuwe mensen te leren kennen

*** Hoe kwam je voor het eerst in contact met Buro Aktief?**

via andere gasten	5
via het Activeringsteam	4
via andere hulpverlening	1
via 't Vlot ¹⁸	1
overige*	2
	13

* Onder 'overige' vallen twee gasten die twee antwoorden aanduiden. Eén van hen schreef: 'andere gasten' en 'het Activeringsteam'. De andere: 'andere gasten' en 'andere hulpverlening'. Gezien de mogelijkheid dat gasten via verschillende kanalen worden aangesproken over Buro Aktief, is dit het vermelden waard. Het sterkt overigens de bevinding dat lotgenoten *elkaar* naar het aanbod blijken toe te leiden.

Conclusie:

Zowel in het toeleiden naar het ruimere aanbod als naar Buro Aktief, lijkt het Activeringsteam dicht bij haar doelgroep te staan. Ze blijkt, in het eerste contact met de werking, het belangrijkste startpunt te zijn en speelt eveneens de, op één na, grootste rol in het motiveren van gasten om deel te nemen aan Buro Aktief. Daarnaast blijkt uit de bevraging het grote belang van gasten die *elkaar* tot bij het aanbod brengen. Het speelt bij Buro Aktief zelfs een grotere rol dan bij Activering an sich! We zouden kunnen veronderstellen dat het financiële aspect hier voor iets tussenzit – "En dan op een gegeven moment zeiden ze: 'Ja maar Buro Aktief, daar kan je werken. Daar krijg je geld voor.' En toen was dat van 'Ping! Geld!'". Tien op dertien Buro Aktievers echter nemen ook deel aan het ruimere aanbod van Activering, waar geen geld mee gemoeid is. Uit de interviews kwamen een aantal beweegredenen naar voor: het tegengaan van verveling, het invullen van de dag of de week en het onderhouden van sociale contacten of het leren kennen van nieuwe mensen. Gasten leiden elkaar naar het aanbod en hierin zien we een duidelijke link met *peer support*. Nog in dat kader overigens, vertelde één van de gasten binnen de focusgroep hoe hij anderen mee op sleeptouw probeert te nemen door hen te introduceren in het Activeringsaanbod: "Ik zag die

¹⁸ 't Vlot is een vrijwilligersinitiatief dat daklozen en druggebruikers in Antwerpen twee keer per week een 'woonkamer' aanbiedt, waar ze terecht kunnen voor een kopje koffie, soep en een babbeltje ("t Vlot", z.d.). 't Vlot is gegroeid vanuit De Loodsen en in eerste plaats een plek voor straatpastoraat (www.deloodsen.be).

zienderogen vermageren en dan probeer ik daar eens wat meer naartoe te gaan. En zo van: 'Hé, probeer eens mee naar daar te gaan, bij de Fred wat muziek gaan spelen' of 'Ik ga dat doen'. Om die zo wat mee op sleeptouw te nemen, maar ja dat lukt niet altijd natuurlijk, hé." Los hiervan, blijkt Buro Aktief voor velen de eerste ervaring met de organisatie.

3.3.2. Motivatie

We haalden reeds een aantal beweegredenen aan van gasten om deel te nemen aan het *breder aanbod* van Activering, naast Buro Aktief. Vanaf dit punt spitsen we ons enkel nog toe op Buro Aktief zelf. Hieronder gaan we na wat de intiële en de huidige motivatie is van gasten om deel te nemen.

*** *Wat was, bij de start, je motivatie om deel te nemen aan Buro Aktief?***

Bij het stellen van deze vraag werd aan de gasten gevraagd een onderscheid te maken tussen hun belangrijkste en tweede belangrijkste motivatie. Ze kregen een aantal antwoordmogelijkheden voorgeschoteld en dienden hun twee antwoorden te voorzien van een '1' – voor belangrijkste – en een '2' – voor tweede belangrijkste motivatie. Hoewel duidelijk aangegeven in de vraagstelling, werd dit onderscheid door de meeste gasten niet gemaakt. Het merendeel duidde wel twee antwoorden aan, maar zonder een onderscheid te maken. Anderen duidden dan weer twee tot zes (!) antwoorden aan. Bedoeling was om na te gaan welke beweegreden als prioritair naar voor komt en een vergelijking te maken met de volgende vraag, namelijk *op dit moment* hun motivatie is om te blijven deelnemen aan Buro Aktief. Het is duidelijk dat de subtiliteit van de vraag bij het beantwoorden ervan verloren ging. Daarom heb ik ervoor gekozen *alle* aangeduide antwoorden mee op te nemen in het resultaat, om zo te kijken welke beweegredenen *het meest aangeduid* werden (en dus de hoogste score halen) en hieruit een 'top 3' te distilleren.

In de vraagstelling werden er zeven antwoordmogelijkheden voorzien:
omdat ik...

- de centen nodig had
- een bezigheid wilde hebben, om even weg te zijn uit de dagelijkse sleur
- werkervaring wilde opdoen, met het oog op een job in de toekomst
- mezelf nuttig wilde voelen in de maatschappij
- vrienden heb die bij Buro Aktief werken
- nieuwe mensen wil leren kennen
- andere

Uit de resultaten komen als belangrijkste beweegredenen, bij de start, naar voor:

1. omdat ik de centen nodig had
2. omdat ik een bezigheid wilde hebben, om even weg te zijn uit de dagelijkse sleur
3. omdat ik nieuwe mensen wil leren kennen

We kennen nu de belangrijkste beweegredenen van de respondenten om te starten bij Buro Aktief. Zouden deze veranderen naarmate ze langer bij de werking betrokken zijn?

*** *Het zou kunnen dat je redenen om bij Buro Aktief te werken intussen veranderd zijn. Wat is, nu, je belangrijkste motivatie om te blijven werken of na een tijdje terug te komen?***

Er werd deze keer gevraagd één antwoord aan te duiden. Wederom duidden verschillende gasten meerdere antwoordmogelijkheden aan. We passen hetzelfde principe toe als bij de vorige vraag en maken een voorzichtige vergelijking. Er werd één nieuwe antwoordmogelijkheid toegevoegd: 'omdat ik mij amuseer'.

Als huidige beweegredenen om deel te nemen aan Buro Aktief kwamen naar voor:

1. omdat ik een bezigheid heb en even weg ben uit de dagelijkse sleur
2. omdat ik de centen nodig heb
3. omdat ik mij amuseer

Conclusie:

In een leefwereld waar overleven en vaak ook gebruik centraal staan, blijkt het financiële aspect de belangrijkste rol te spelen om van start te gaan met een project als Buro Aktief. De deelnemers van de focusgroep gaven aan hoe belangrijk die 'luttele' acht euro per week voor hen zijn.

Dirk: Als je niets hebt is acht euro heel veel. Dat vind ik toch. Daar kan je echt drie dagen eten van halen en... Ja. En met dat ik suikerziekte heb, ik moet toch drie, vier keer per dag eten en mijn medicatie betalen. Dan is dat dikwijls heel belangrijk, hé.

Johan: Ja, want voor veel mensen... Die acht euro, 't is maar acht euro maar dat komt er goed bij, ze. Ik heb veertig euro per week... Dat is zestien euro per week erbij. Dat is zesenvijftig. En dan kom ik er juist, versta je? Het is heel miniem maar ja, ik heb schuldbemiddeling, versta je?

Hoewel dit financiële aspect zeer prominent op de voorgrond blijft staan zien we, naarmate gasten langer deel uit maken van de werking, een verschuiving van het

het waarom ze deelnemen – ‘omdat ik een bezigheid heb en even weg ben uit de dagelijkse sleur’. De praktijk leert ons dat het naïef zou zijn om op basis van deze resultaten te concluderen dat het financiële aan belang inboet. Er kan echter wel met zekerheid gesteld worden dat het financiële aspect als belangrijkste beweegreden een volwaardige tegenhanger krijgt.

Dirk: Dat geld is belangrijk maar het is niet alleen dat. Het is ook een beetje, ja... Ik zou bijna zeggen dat je je week erop bouwt op die twee dagen. Ja, die dag dat en dan dat... Je krijgt een dagindeling. Je krijgt structuur eigenlijk, hé. 't Is weinig maar 't is toch belangrijk vind ik, dat dat beetje structuur dat er is... Ja, dat je dat weet, dat je dat kunt plaatsen...

3.3.3. Laagdrempeligheid

Zo laagdrempelig mogelijk werken, het is één van de manieren waarop het Activeringsteam haar doelgroep probeert te bereiken. Dat doet ze onder andere door binnen Buro Aktief gasten een keuze te bieden tussen verschillende jobs, op verschillende momenten van de week. In de vragenlijst werd nagegaan hoe belangrijk die keuzevrijheid is om tot het aanbod te komen.

*** Dat ikzelf kan kiezen uit verschillende jobs is belangrijk om naar Buro Aktief te gaan.**

akkoord	10
midden	2
niet akkoord	0
overige*	1
	13

* ‘Overige’ duidt op een respondent die de vraag niet beantwoordde.

Vier gasten formuleerden een opmerking bij hun antwoord. Drie van hen gingen ‘akkoord’ met de stelling en schreven het volgende:

"Ja, omdat het schoon jobs zijn."

"Zo kan ik me op mijn eigen tempo terug inwerken in 't dagelijks leven omtrent werken."

"Variety is mijn ding."

Eén van hen koos voor de antwoordmogelijkheid ‘midden’ en schreef:

"Maakt eigenlijk weinig uit, je maakt jezelf nuttig EN je verdient 'n centje bij!"

Maar liefst tien op dertien gasten geeft aan dat de keuze uit meerdere jobs van belang is om deel te nemen aan Buro Aktief. Dit werd binnen de focusgroep genuanceerd.

*Dirk: Het **kiezen** is belangrijk maar **niet hét belangrijkste**. Als er weinig keuze zou zijn, dan pak je toch automatisch hetgeen dat er is. Want meestal kom ik binnen op de werkverdeling en dan zeggen ze: 'Wat wil je?' en dan zeg ik: 'Ja, waar is er nog plaats?'. Het werk op zich is niet zo belangrijk maar het is soms ook wel leuk dat je kunt kiezen. Zo van: 'Oh, dat zie ik wel zitten'. En dan is sowieso de dag vlugger voorbij of de namiddag of de voormiddag.*

Joke: Zou je minder gemotiveerd zijn mocht er maar één soort job zijn?

*Dirk: Ik zou het toch doen, denk ik. Maar het zou inderdaad **minder leuk** zijn, ja. (...) Het heeft ook een beetje te maken met de budgetbegeleiding. Ik heb sowieso al weinig geld. Sowieso ga je dan... Al is het poep ruimen voor acht euro. Ik zou het ook doen uiteindelijk. Want ja, je moet overleven, hé.*

Joke: Stel dat er maar één soort job zou zijn...

Johan: Dat vind ik spijtig.

Joke: ...zou je dan minder gemotiveerd zijn om naar hier te komen?

Johan: Nee.

Kristof: Nee.

Kristel: Dat hangt er vanaf wat dat is.

Kristof: Nee, eigenlijk niet.

Bob: Dat maakt niet uit welke job dat is.

Kristof: Nee.

Johan: Of dat er nu één of twee zijn... Ik heb liever twee maar...

Bob: Ik heb ook liever twee, wete.

Kristof: Ja, da's normaal, hé.

Johan: Maar als het één is, is het één, hé.

Kristel: Voor mij hangt het er vanaf welke job het is, want ik mag niet alles doen.

Bob: Voor mij is het gewoon, één job of twee, voor mij maakt dat uit, wete.

Kristof: Als er niets anders opzit en er is maar één job, ja... Dan moeten we maar content zijn met één job, hé.

Joke: Dus jullie zouden even gemotiveerd zijn om te komen, ook al was er maar één soort job?

Kristof en Johan: Ja.

Bob: Ja, wete, als ik maar bezig ben.

Naast de gasten een keuze bieden uit verschillende jobs, probeert Buro Aktief drempels te verlagen door hen zelf te laten bepalen op welke dagen van de week ze willen/kunnen werken. Ik vroeg hen of ze het moeilijker zouden vinden om deel te nemen aan Buro Aktief indien ze enkel op vaste dagen zouden kunnen komen werken.

Joke: Als je alleen op vaste dagen in de week naar Buro Aktief kon komen...

Johan: Nee.

Bob: Nee, nee, ik aanvaard dat niet. Ik aanvaard dat gewoon niet.

Johan: Er zijn dagen dat je niet kunt, hé. Dat is, hé. Er is een dag, ja, ik moet naar daar of naar daar. En dan geraak je er niet, hé. (...)

Kristof: Als dat maandag en donderdag is of dinsdag en donderdag, speelt dat geen rol. Alleen woensdag en vrijdag niet, bij mij.

Joke: Dus voor jou hangt het er vanaf welke dag het zou zijn?

Kristof: Ja, omdat ik woensdag en vrijdag... Op de markt, hé. Op 't Sint Jansplein.

Kristel: Het hangt er vanaf welke dagen het zijn. Als het op een bezoekdag is, kan ik niet.

*Dirk: Ja, ik denk dat het **iets moeilijker** zou zijn om soms je agenda een beetje te regelen. Maar het zou ook wel lukken, denk ik. Want afspraken kunnen verplaatst worden. Sommige dingen minder gemakkelijk, zoals afspraken met de dokter of het OCMW of zoals nu, appartementen.(...) Maar ik denk wel dat ik het nog zou doen. Ja, ongetwijfeld.*

Conclusie:

Tien op dertien gasten geeft aan dat de keuze uit verschillende jobs belangrijk is om deel te nemen aan Buro Aktief. Ondanks dit grote aantal komt uit de focusgroep naar voor dat gasten niet per definitie zouden afhaken mocht de keuze aan jobs beperkter zijn. Het financiële aspect speelt hierin opnieuw een rol – “Want ja, je moet overleven, hé”. Anderzijds echter zou een beperktere keuze het project minder aantrekkelijk maken – “Het zou inderdaad minder leuk zijn, ja.” en “Dat vind ik spijtig.”. We zouden kunnen concluderen dat een ruime keuze effectief drempelverlagend werkt – “k Zou dat leuk vinden bij een baas ook, als die zegt van zie ‘Je kunt dat doen en of je kan eens..’” – maar dat gasten (of op z’n minst een deel van hen) toch zouden blijven komen indien het aanbod kleiner zou zijn. Het financiële is één aspect dat naar voor kwam uit de focusgroep. Er zijn wellicht nog andere redenen te vinden.

Het beperken van de keuzemogelijkheid wat betreft werkdagen, ligt beduidend gevoeliger. Tijdens het interview ontwaarde ik een kleine paniecreactie, die uitmondde in een chaotisch door elkaar praten over wie wanneer wel en niet kan komen werken. Afgaande op mijn ervaring tijdens de stage, durf ik te beweren dat de vaak ongestructureerde levensstijl van gasten hier voor iets tussen zit. Ook het moeilijk kunnen nakomen van afspraken en het op het laatste moment stellen van andere prioriteiten, speelt hierin wellicht een rol. Tijdens het interview werden een aantal redenen aangegeven waarom gasten soms niet (kunnen) komen opdagen, bijvoorbeeld het (soms onverwachts) bezoek van en aan kinderen en familie, het aangeboden krijgen van een andere job die meer opbrengt, het helpen van vrienden, ... Ook druggerelateerde prioriteiten spelen waarschijnlijk een rol.

*** Momenteel is het elke vrijdag werkverdeling...**

In het kader van een nog laagdrempeligere werking, droomt het Activeringsteam reeds geruime tijd van een vaste stek¹⁹, in de buurt van het De Coninckplein, waar gasten 'ad hoc' kunnen binnenspringen om te kijken of ze die dag kunnen werken. Tot op heden lopen de onderhandelingen. Vandaag komen gasten elke vrijdagmiddag samen in 't Vlot voor de werkverdeling. Op dat ene vaste moment in de week, kunnen ze 'hun jobs komen halen'. In de volgende vraag wordt gepeild naar de nood van gasten aan een werkverdeling die *dagelijks* plaatsvindt.

"Ik vind het makkelijk dat de werkverdeling steeds op één vaste dag in de week is."	6
"Ik heb liefst werkverdeling op verschillende dagen van de week."	1
"Ik heb liefst elke dag werkverdeling."	5
overige*	1
	13

* 'Overige' duidt op een respondent die de vraag niet beantwoordde.

Aan de focusgroep werd gevraagd hun antwoorden te verduidelijken.

Joke: Dirk, jij vindt het makkelijk dat de werkverdeling doorgaat op één vaste dag in de week. Waarom?

*Dirk: Omdat het toch belangrijk is een beetje **structuur** in uw leven te hebben. Het is maar een dun lijntje... Maar dat legt toch dat lijntje er al in, dat je zegt: 'vrijdag moet ik daar al naartoe en dan maak ik afspraken voor maandag en woensdag, zal ik zeggen, om te gaan werken'. En dan staat dat al vast en dan valt de rest meestal makkelijker in z'n plooi zal ik zeggen. Allez, het is zo'n beetje: er zijn nog zekerheden.*

Johan: Dan ben je zeker 'die dag is het'. Hop en je weet volgende week heb je die jobs. Er kan iets tussenkomen de week erachter maar als je dan belt...

Joke: Jij zou liever elke dag werkverdeling hebben.

Kristof: Ik vind dat gemakkelijker. Omdat als er bepaalde mensen zijn die die dag zelf niet kunnen komen, dan kan er altijd een andere komen om werk te hebben.

¹⁹ Die vaste stek heet 'Community Hall Utopia'. Men wil er een gemeenschapsruimte creëren en inzetten op relaties tussen verschillende doelgroepen in functie van integratie in elkaars leven. Het zou een plek worden waar ontmoeting op verschillende niveaus centraal staat. Binnen deze gemeenschapsruimte krijgt Buro Aktief een plek in de vorm van een 'kantoor', waar gasten 'ad hoc' kunnen binnenspringen op het moment dat zij zin hebben om te werken. Het zou eveneens een ruimte worden voor ontmoeting, waar o.a. een goedkope lunch kan worden aangeboden na de opdrachten (L. Martens, projectmedewerker AHKD, persoonlijke communicatie, 2 augustus 2012).

Joke: Je bedoelt dat je zou kunnen inspringen als bepaalde mensen hebben afgebeld?

Kristof: Ja.

*Bob: Als het elke dag is dan is er geen probleem, **als je vrijdag eens niet kan komen...***

Kristof: Ik kan vrijdag niet komen.

Bob: Normaal kan ik ook niet komen.

*Kristof: **Als je niet kunt bellen...***

Bob: Als je niet kunt bellen ben je ook gejest, wete.

Conclusie:

Activering streeft naar meer laagdrempeligheid door het willen aanbieden van een permanente 'inloop' waar gasten op elk moment van de week naar jobs kunnen komen vragen. Ongeveer de helft van de gasten zegt echter het makkelijk te vinden dat de werkverdeling op één vaste dag in de week plaatsvindt. Uit de focusgroep komt naar voor dat het creëren van structuur, zekerheid en duidelijkheid hierin een belangrijke rol spelen. Anderzijds geeft ook vijf op dertien gasten aan dat zo'n dagelijkse werkverdeling wel wenselijk is. Redenen hiervoor zijn: als er iets tussenkomt kan je nog steeds op een andere dag om werk komen vragen, als je niet kan bellen weet je waar je de volgende dag terecht kan en als één van de andere gasten afbelt, kan je op het moment zelf inspringen.

3.3.4. Onvoorwaardelijkheid

Zoals reeds beschreven, draagt het Activeringsproject 'onvoorwaardelijkheid' hoog in het vaandel. Zo ook Buro Aktief. De gestelde voorwaarden worden nooit aangegrepen als uitsluitingscriterium. Gasten zijn, in principe, altijd (terug) welkom. Ik vroeg me af hoe belangrijk die onvoorwaardelijkheid is voor de gasten.

*** Ik weet dat ik steeds terug welkom ben bij Buro Aktief, ook als ik eens niet kom opdagen op een afspraak of een tijdje niet kom werken.**

"Dat is belangrijk voor mij."	9
"Ik heb hier geen mening over."	1
"Dat is niet belangrijk voor mij."	2
overige	1
	13

Vier van de dertien gasten formuleerden een opmerking bij hun antwoord. Alle vier vinden ze het belangrijk dat ze steeds terug welkom zijn bij Buro Aktief. Ze schreven:

"Ik vergeet soms. Iedereen weet dat ook, daarmee..."

"Dat is niet DIRECT belangrijk voor mij, maar hoogstwaarschijnlijk voor bepaalde mensen WEL!"

"Omdat ik daar veel aan heb."

"Heb ik ergens toch nog een beetje zekerheid."

Ook binnen de focusgroep werd het belang van onvoorwaardelijk werken duidelijk bevestigd.

*Dirk: Als het eens niet lukt, of dat nu goedschiks of kwaadschiks is – ik heb gewoon geen zin of ik heb een andere afspraak –, er is niemand die je dat kwalijk neemt. Tegenover als je voor een vaste baas werkt, als je vijf minuten te laat komt wordt er een uur afgetrokken. Dat is allemaal zo heel strikt enzo. En omdat dat wat soepeler is, geeft dat toch altijd een **prettigere sfeer**, vind ik. **Minder druk**, ja.*

*Kristel: Omdat je **geaccepteerd** wordt **zoals je bent**. En je wordt niet met een scheef oog gezien...*

Johan: Omdat je er niet was.

Kristel: ... niet als buitenstaander behandeld.

Johan: Dat begrijp ik.

Joke: Je wordt geaccepteerd zoals je bent, ook als je eens niet kan komen?

Johan: Ja.

*Kristel: Dan moet je je er **niet** voor **schamen**. Je moet niet denken van 'oh, nu ga ik niet meer moeten komen' of 'ze gaan mij onder mijn voeten geven omdat ik niet geweest ben'.*

Johan: Nee.

*Kristel: Normaal gezien is dat geen probleem. Ze **houden wel rekening met je situatie**.*

Johan: Ja, dat je geen straf krijgt van 'ja, je bent gisteren niet geweest, dan mag je woensdag niet komen'. Dat is wel goed.

*** Er mogen best wel wat strengere voorwaarden en consequenties verbonden worden aan ons werk.**

akkoord	5
midden	3
niet akkoord	4
overige*	1
	13

*'Overige' duidt op een respondent die de vraag niet beantwoordde.

Zes van de dertien gasten formuleerden een opmerking bij hun antwoord. Drie van hen verklaarden zich 'akkoord' met de stelling en schreven:

"Luisteren of buiten."

"Meerdere keren niet gekomen zonder te verwittigen moet vervolgd worden."

"Als ik werken ben en dan komt iemand mij lastig vallen dan zal ik vechten."

Eén van hen duidde 'midden' aan als antwoordmogelijkheid en schreef:

"Hangt af van de situatie, van persoon tot persoon."

Twee van hen verklaarden zich 'niet akkoord' en schreven:

"Is niet goed voor mij. Ik heb dit nodig."

"Voor mij blijft de INPUT even belangrijk als wat je doet, of ervoor krijgt."

De meningen omtrent deze vraag zijn duidelijk verdeeld. Ook binnen de focusgroep...

Dirk: Nee, ik vind dat... Het gaat toch meestal goed. En waarom moet je dan de voorwaarden gaan verstrengen als het zo ook lukt. Ik bedoel... De ene werkt soms wat harder als de andere maar dat wordt dikwijls geregeld van: 'Ja, vorige week heb ik zo'n beetje...' Allez, de mensen kennen zichzelf blijkbaar, hé. 'Vorige week heb ik de lamzak uitgehangen, ik ga dat nu wel efkes doen.' Zo die, hoe zal ik het noemen, de vriendenband die onder de mensen hangt, dat primeert toch tegenover het werk. (...) Waarom het verstrengen als het niet nodig is?

Kristof: Ik ben in principe voor strenger. Ik vind dat dat moet. Omdat er sommigen zijn die komen wel helpen maar die staan dan meer onnozelheid te verkopen in plaats van hun job te doen.

Johan: Maar ze zeggen 'deze job is werken naar kunnen'.

Kristof: Ja.

Johan: Dat zeggen ze dan, versta je?

Joke: En daar ben je niet mee akkoord?

Johan: Werken naar kunnen, jawel. Maar je moet iets doen, hé. Je moet niet een uur op je borstel gaan hangen of een uur op uw schop. (...)

Bob: Er zijn erbij, die denken 'ik heb een job, dat is twee uurtjes werken'... Die komen twee uurtjes werken maar staan daar gewoon op hun borstel te staan. Ze zitten te wachten. En na die acht euro maken ze dat ze weg zijn. (...)

Johan: Ik vind als je iets doet, doe het dan in één keer goed.

Bob: Als je dat niet kunt blijf er dan gewoon vanaf, wete!

Johan: Dat er niet achter u nog iemand moet gaan om dat nog eens opnieuw te doen. Dat is dubbel werk.

Bob: Dat is dubbel werk.

De consequenties die gasten binnen de focusgroep voorstellen variëren tussen:

- 'Eens aangesproken worden. Stuur die mensen gewoon terug en zeg: 'Dat is niet goed gedaan. Kan je het opnieuw doen?'
- 'Als ze niet luisteren, gewoon buitengooien.'

- *'Als je een uur te laat komt moet je verwittigen anders mag je niet meer beginnen.'*
- *'Een half uur maximum (te laat komen) en dan toch twee euro eraf.'*

Johan: Ik geef niet graag kritiek ofzo. Maar als ze zeggen 'om dat uur daar', dan is het om dat uur daar. Als je ergens vier jaar werkt en je komt alle dagen een uur te laat dan werk je er geen vier jaar, ze. Ah.

Kristof: Dan vind ik in principe dat je in een keer mag wegblijven ook, op dat vlak.

Conclusie:

Negen op dertien gasten zegt de onvoorwaardelijke aanpak van Activering belangrijk te vinden. Waarom?

- zekerheid
- minder druk
- een prettigere sfeer
- omdat je geaccepteerd wordt zoals je bent
- omdat je je niet moet schamen
- omdat er rekening wordt gehouden met je situatie

Anderzijds geven sommige gasten aan dat strengere voorwaarden en consequenties wel op hun plaats zijn. De meningen hierover lopen uiteen. Sommigen vinden het niet nodig omdat het volgens hen meestal goed gaat – *'Waarom verstrengen als het niet nodig is?'* – en lijken zich niet of minder te storen aan het soms ontbreken van een bepaalde 'werkethos' bij andere vrijwilligers. Anderen steken de hand in eigen boezem en zien duidelijk het belang van een onvoorwaardelijke houding ten aanzien van zichzelf – *'Is niet goed voor mij. Ik heb dit nodig'*.

Daartegenover staat een groep die zich wel voorstander verklaart van een striktere aanpak. Het werk niet 'naar behoren' doen en te laat komen, kunnen op weinig begrip rekenen. Wat hierin opvalt is hoe hard gasten soms voor elkaar zijn. Ze lijken daarbij te vergeten dat ook zij vaak beroep (moeten) doen op elkaars begrip en dat van de begeleiding. Wat Tuteleers als 'zorg dragen voor elkaar' benoemt, blijkt in de praktijk vaak niet evident. Gezien 'rekening houden met het tempo van de traagste' soms moeilijk ligt, lijkt de aanwezigheid van professionele begeleiding belangrijk om de samenwerking tussen gasten bij momenten vlot te laten verlopen.

Los daarvan lijkt het steeds opnieuw geven van kansen, eigen aan een onvoorwaardelijke aanpak, van groot belang om een doelgroep die vaak een 'onregelmatig' leven leidt te blijven bereiken en ondersteunen.

3.3.5. Effecten

Zoals reeds eerder beschreven, streeft het Activeringsteam naar een positievere kijk van buurtbewoners op gebruikers, alsook naar de verbetering van het functioneren van de individuele gebruiker zelf. Doel is de (re)integratie van de doelgroep in de samenleving en het bevorderen van aanvaarding van de doelgroep door die samenleving (Donckers et al., 2005). Laten we eerst even stilstaan bij de beoogde positievere kijk.

3.3.5.1. Effecten ten aanzien van de buurt

*** Door te werken voor Buro Aktief krijg ik erkenning van de opdrachtgevers en/of de buurt.**

akkoord	10
midden	2
niet akkoord	0
overige*	1
	13

*'Overige' duidt op een respondent die de vraag niet beantwoordde.

Tijdens het interview met de focusgroep werd bovenstaand resultaat (deels) bevestigd. Er werd een onderscheid gemaakt tussen erkenning van opdrachtgevers en erkenning van de buurt.

Dirk: Zoals hiernaast, Simonneke die dan zegt van: 'Amai, dat is toch weer proper gedaan'. Allez, dat is toch altijd leuk als je zo'n positieve reactie krijgt op hetgeen je gedaan hebt. En ik zie de mensen er ook van opbeuren: 'Hé, heb je gezien hoe goed we dat gedaan hebben, die madam zei het toch ook'. (...) En dan ja, als je dan ziet dat Simone zo blij is dan ben je ook automatisch blij. 'We hebben het er toch weer goed vanaf gebracht, hé.' Temeer omdat je als gebruiker – de meesten zijn toch gebruikers of mensen die er nog half inzitten... Ze zijn nergens welkom of dit of dat. Als ze nog maar een joint ergens rollen, dan staat er al direct politie en... Dus die zitten altijd onder een... 'Ja, ik doe dingen die niet goed zijn en de mensen bezien mij als niet goed'. En als je dan iets positief krijgt, is dat altijd een dikke plus, vind ik.

Joke: Verandert dat ook iets voor jou of heeft het in de loop van de tijd iets gedaan met jou?

Dirk: Ja, dat heeft toch altijd de wens om terug wat meer in de maatschappij te stappen, die wens altijd bevestigd. Want hetgeen je eigenlijk mankeert in het gewone leven, door in een ander leven te zitten, die hunkering van: ik wil terug een beetje... Dat is dan plezant als je positieve reacties krijgt, ja.

Joke: Heb je ook het gevoel dat je van buurtbewoners erkenning krijgt?

Dirk: Nee, ik denk dat dat iets minder is. Veel mensen hebben toch... Ja, 't zijn vooral druggebruikers en ze hebben zoiets van: 'Jaja, ze komen wel werken voor hun acht euro maar...' (...) Je zal soms wel positieve dingen horen van mensen die mee hun schouders er een beetje onder zetten maar als ze er niets mee te maken hebben is het toch zo van: 'Ja, je krijgt acht euro dus 't is normaal dat je dat doet, je hebt het geld nodig...' (...) De gewone straatmensen, die hier wonen, die zien dat wel en die merken dat wel maar die zijn er niet echt bij betrokken dus die kennen ook heel de uitleg niet, denk ik. En weten niet juist wat er... Ze zeggen van: 'Ah, daar heb je die junkies weer, we gaan ons deur maar op slot doen'. Bijvoorbeeld, hé. En de auto wegzetten of weet ik veel wat. Dat blijft toch, ze.

Joke: Hebben jullie het gevoel erkenning te krijgen van opdrachtgevers?

Johan: Zeker, zeker! (...) Die kerk aan de... Hoe noemt het? Het Begijnhof, waar ik zo lang met Dave en Kurt en Fred die deuren heb moeten schuren. (...) En daar hebben ze dan gezegd, dan kwamen al die nonnekes echt zeggen van 'amai, jullie hebben dat goed gedaan'. (...) Ze zeiden altijd 'kom twintig minuten vroeger dan krijg je nog ontbijt' enzo. Dat vind ik al tof van die mensen alleen al. Dat is niet verplicht, hé. Buro Aktief moet zorgen voor het drinken enzo. Maar die mensen zeiden: 'Als je twintig minuten vroeger komt krijg je een volledige maaltijd voor je begint.'. Versta je? Dat was wel plezant, vond ik. En die erkenning van die mensen ook die daar wonen, hé. (...) Die kwamen ook af en toe voorbij en die zeiden ook van 'wij zien hier vooruitgang in, dat wordt heel schoon'.

Joke: Wat doet dat met jou als mensen zo positief reageren?

Johan: Dan bloeit mijn hartje, hé.

Bob: De eerste keer in het Zeemanshuis, dat was... Ik moest de bank schilderen. En iemand van 't Zeemanshuis die kwam kijken en die zei 'amai, je hebt dat goed gedaan' en ik sprong zo hoog, hé, man. Ik zweer het, hé.

Johan: Dat kan jij niet, zo hoog springen.

Kristof: Met andere woorden, een gat in de lucht geschoten of gesprongen. (lacht)

Bob: Dat mag je aan den Dave vragen, hé. Ik ben er nog niet goed van. Als ze tegen mij zeggen 'ga maar schilderen', dan zeg ik 'da's goed, kom, geef me die pot en een borstel'. Ik heb zo hoog gesprongen, hé maat. Ik zweer het u.

Joke: En hebben jullie ook het gevoel dat jullie erkenning krijgen van de buurt?

Johan: Ja, die komen kijken en zien van 'wat zijn ze hier aan het doen'. Ook zeker die hofkes in de Scholierstraat, dat die mensen komen zeggen van 'amai...'. Want normaal is dat voor 't Stad en we kuisen het precies beter dan 't Stad altijd helemaal op. Wij zijn niet vies van in het midden van dat boske een papiertje er van tussenuit te gaan halen.

Kristof: Ja, de buurt daar, die zien dat en dan kijken ze zo en dan doen die gewoon teken van 'da's goed gedaan'. Of ze zeggen het. Ze komen gewoon langs en ze zeggen het. Van 'amai, da's proper'.

Kristel: Aan 't scholeke daar. Ik woon daar vlak in de buurt. En als je daar staat te werken en je ziet bekend volk is dat van 'Hey, Kristel!'. Dan zeggen mensen altijd een goeiendag tegen u. En van 't één komt het ander. Een zwanske en een lachske.

Joke: Dus jullie vinden allemaal dat de mensen uit de buurt positief reageren?

Kristof: Ja.

Johan: Ze appreciëren dat. Ze appreciëren het ook, hé.

Binnen de focusgroep heerst er eensgezindheid over het krijgen van erkenning van opdrachtgevers. De impact daarvan op het zelfbeeld van gasten blijkt niet te onderschatten. Voor één iemand heeft het zijn wil om opnieuw deel uit te maken van de maatschappij zelfs versterkt. De meningen omtrent het krijgen van erkenning van de buurt lopen echter uiteen. Toch is een meerderheid, binnen de focusgroep, het erover eens voornamelijk positieve reacties te krijgen van buurtbewoners. Maar hebben ze ook het gevoel dat die buurt en de ruimere omgeving anders naar hen kijkt?

*** Door te werken voor Buro Aktief heb ik het gevoel anders bekeken te worden door de buurt, de omgeving,...**

akkoord	3
midden	4
niet akkoord	5
overige*	1
	13

*'Overige' duidt op een persoon die een nieuwe antwoordcategorie toevoegde: 'soms'.

De uitdrukking 'anders bekeken worden' kan zowel op positieve als negatieve manier worden ingevuld. Het is een vraagteken hoe de gasten de stelling hebben geïnterpreteerd. Feit is wel dat gasten een duidelijk verschil benoemen tussen de waardering van mensen die ze kennen of rechtstreeks betrokken zijn bij het project en de perceptie van de ruimere samenleving. Dit wordt bevestigd door de focusgroep.

Dirk: De mensen, ik denk dat ze niet echt een volledig beeld hebben van wat er hier gebeurt. Of wat er hier... Ik denk dat dat zo een beetje is van: 'Ja, er is wat werk te doen en ze vinden wel wat mensen op straat om dat werk te doen'. Maar er zit een veel groter idee achter. (...) Als de mensen niet echt weten wat erdoor kan veranderen en de volledige uitleg niet krijgen is dat moeilijk om daar in te komen en zeker als je niets van dat wereldje kent. Zoals oudere mensen, oma's, opa's, vaders, moeders,.. 't Is toch altijd van, je wilt je kind beschermen en je gezin beschermen en je eigendom beschermen. En alle begrip daarvoor maar het is niet zo zwart-wit in de wereld, hé. Er komt veel meer bij kijken dan... Ja.

Joke: Je hebt het gevoel dat, omdat ze geen volledig beeld hebben en daardoor de mens achter de gebruiker niet kunnen zien, ze geen ander beeld kunnen krijgen?

Dirk: Ik denk dat dat heel moeilijk is zoiets. Om dat bij de gewone maatschappijmensen, zo noem ik ze dan, om dat los te krijgen. Al die vooroordelen, die moeten eerst allemaal uit de weg geruimd worden en dat is niet makkelijk natuurlijk. Zeker niet als de vooroordelen telkens weer bevestigd worden, hé. Dan krijg je zoiets van: 'Zie je wel, zie je wel, zie je wel!' En op den duur moet je niet meer met een uitleg afkomen, hé.

Joke: Hoe zou dat volgens jou kunnen veranderd worden?

Dirk: Ik denk dat dat pas verandert als zowel de mensen zelf, die dat beeld bevestigen, veranderen en als de mensen dan ook een beetje meer openstaan, dat er dan pas een wisselwerking tot stand kan komen. (...) Ik denk dat het sowieso heel moeilijk is. Ik denk dat dat echt... daar is de wereld nog niet uit, denk ik. (...) Maar hoe ze dat moeten oplossen... geen idee van. Echt niet. Daar ben ik zelf nog echt niet uit.

Johan: Ik voel daar niets van want ik doe mijn werk en ik ga terug naar Linkeroever, dus. Of ik ga naar 'mijn klein'. Maar ik heb al wel eens gehad dat ik op straat liep in de Lange Beeldekensstraat en dat twee oude madammekes zeiden 'jij hebt toch meegeholpen met die zusterkes daar, daar heb jij toch die deur gedaan?'. Ik zeg 'amai, jullie kennen mij goed, seg'. Dat was één keer zo dat ik dat heb meegemaakt.

Kristof: Dat ben ik nog niet tegenkomen ik. (lacht)

Conclusie:

Voor de meesten bleek de perceptie van de bredere omgeving een nogal abstract begrip, met reacties als 'Die mensen kennen mij toch niet?' en 'In mijn buurt kent iedereen mij'. Het zou kunnen duiden op een gebrek aan interactie met die ruimere omgeving. Vast staat in ieder geval wel dat hoe dichterbij de buitenwereld bij zichzelf en het project staat hoe meer erkenning er wordt ervaren. Hoe verder weg van zichzelf en het project, hoe abstracter het idee wordt en hoe minder betrokkenheid men voelt. (Toegegeven, de perceptie van een buurt op jezelf, het is een behoorlijk abstract begrip...) Let wel, dit stukje is getiteld 'Effecten ten aanzien van de buurt', maar het draait nog steeds om hoe *de gasten* dit ervaren. De buurt werd hierover niet bevraagd.

Als we het ervaren van erkenning/het krijgen van positieve reacties, op een rijtje zetten, in volgorde van sterkte in aanvoelen, zou dat er als volgt uitzien:

1. erkenning van begeleiding
2. erkenning van opdrachtgevers
3. erkenning van buurtbewoners
4. erkenning/veranderende perceptie van de ruimere omgeving

3.3.5.2. Effecten ten aanzien van zichzelf

Hierboven werd de impact van erkenning van opdrachtgevers en buurtbewoners op gasten reeds duidelijk. Laten we nog een stapje verder gaan.

*** Sinds ik bij Buro Aktief werk, is er iets veranderd in mijn leven.**

akkoord	10
midden	1

niet akkoord	2
	13

Negen van de dertien gasten formuleerden een opmerking bij de stelling. Zeven van hen gingen 'akkoord' en schreven:

"Het is iets positiefs in mijn leven."

"Ik kan een motivatie vinden voor mijn leven."

"Ik ben bezig, ik zit niet stil."

"Geld."

"Heb nu een beetje meer mogelijkheden door centjes."

"Meer constant zijn."

"Ik heb veel mensen gekend."

Twee mensen waren 'niet akkoord' met de stelling en schreven:

"Het is eerder dat: sinds er iets veranderd is in mijn leven, werk ik REGELMATIGER voor B.A.."

"Ik deed daarvoor al vrijwilligerswerk bij De Sleutel. Alleen bij de Free zijn de begeleiders beter."

In de focusgroep werd dieper ingegaan op wat er nu precies veranderd is in het leven van vrijwilligers.

Joke: Dirk, jij schreef: 'het is eerder dat: sinds er iets veranderd is in mijn leven, werk ik REGELMATIGER voor B.A.'"

Dirk: Sinds ik afgekickt ben eigenlijk, hé. Want, ik zeg het, daarvoor sprak ik ook maar één dag af en dan zei ik van: 'Ja, ik zal maandag komen en dan zullen we maandag wel zien welke andere dag dat ik...' 'Ja, oké, we zien dan wel waar er nog een gaatje is' of dit of dat. Dan was het allemaal niet zo belangrijk en... Want ik wist toch dat ik er meer niet ging zijn dan wel. Terwijl nu probeer ik me er echt een beetje op te focussen. Op te focussen niet maar 'k zeg het weer, die zekerheden, hé. Die dag kom ik naar daar en dan valt alles een beetje gemakkelijker op z'n plek. Bij mij toch. Ja.

Joke: Bracht het dan niets teweeg toen je nog gebruikte?

*Dirk: Oh, ik vond het altijd tof dat het er was. Omdat je weet dat er die **helpende hand** is of een **luisterend oor**. Maar dat is niet alleen bij Buro Aktief, hé, dat is eigenlijk bij alle sociale diensten een beetje. Op 't OCMW soms. Dat kan negatief of positief zijn. Dat je toch reacties krijgt. Want de meeste junks krijgen geen reacties meer of 't is negatief, hé. Zo van: 'Jaja, oké, manneke'. Van gewone mensen die de problemen niet begrijpen, die niet begrijpen dat druggebruikers meestal gevoelige mensen zijn of die dingen hebben meegemaakt die niet zomaar simpel te verwerken zijn in uw hoofd of in uw leven. Maar **die mensen begrijpen dat wel** en dan krijg je toch een **interactie**. Ik vind dat wel belangrijk, ja.*

Kristel: Ik heb **soms de verkeerde mensen leren kennen**. Ik ga nu geen namen noemen want dan zit ik hier morgen nog. En ook mensen die er bijvoorbeeld bij komen waar ik het al niet goed... waar ik al geen goed oog in heb. En daar heb ik dan eens één keer mee moeten samenstaan en dan is dat gewoon twee uur, op het werk, op uw tanden moeten bijten. (...) En er zijn andere momenten, **plezante momenten**. Vooral lachmomenten.

Kristof: Mekaar uitlachen.

Kristel: Mekaar uitlachen, ja. (lacht)

Joke: Wat is er in jouw leven veranderd sinds je werkt voor Buro Aktief?

Kristof: Dat ik toch **twee uurtjes elke keer bezig** ben met een jobke te doen. En **dat ik minder op het Sint Jansplein zit en dat ik minder bier drink**. (...) Dat is toch elke keer minder bier dat ik drink. En dat de mensen waar je mee samenwerkt, dat je daar een **babbeltje** mee kunt doen enzo. En ja, dat is wel plezierig dat je met elkaar kunt lachen en zeveren, hé. **En dat je respect hebt van mekaar**. En dat is bij mij het bijzonderste, respect. Hoe je er loopt of bijloopt dat speelt... Ze moeten u maar aanvaarden zoals je bent.

Johan: Er zijn er veel die geen respect hebben.

Johan: **Ik ben beter gezind in 't algemeen**. Ik ben al elf jaar op invaliditeit en de laatste twee jaar doe ik Buro Aktief. Nu ben ik bezig met die werkstraf. Ik denk dat ik binnen dit en twee, drie jaar terug voltijds ga werken, dus. Dat is mijn planning. Maar ik weet niet of mijn controledokter dat wilt. Omdat ik vier operaties aan mijn rug heb gehad. We zullen wel zien, hé. Want als je gaat werken heb je altijd meer dan op invaliditeit.

Bob: Als ik de eerste dag gekomen ben naar Buro Aktief, dan is ineens alles veranderd. Heel mijn leven is veranderd. Als ik de eerste keer kwam, dat was hier naast 't Vlot. Ze waren pannenkoeken aan het bakken. Ik zeg 'ja, da's goed'. Ik heb toen mee pannenkoeken gegeten en ik heb gezegd 'ja, ik zal meehelpen'. Op een uur en half had ik gewoon die tuin verbouwd, ik. Toen is alles veranderd bij mij. Heel mijn lichaam is veranderd. Ik meen het echt, man. **Ik ben veel rustiger geworden**. Ik ben veel rustiger geworden. Ik heb veel jobs gedaan al. Ik heb al mee geschilderd. Ik heb al mee de tuin omgebouwd.

45 weken per jaar moet Buro Aktief werkzaam zijn, zo bepaalt de convenant. De overige weken zijn ofwel sluitingsweken of opdrachtluwe weken, waarin gasten slechts één opdracht per week kunnen krijgen. Op het moment van de bevraging heeft Buro Aktief zo'n sluitingsperiode, het ideale moment om te peilen naar het belang van het project voor gasten door het poneren van de volgende stelling:

*** De sluitingsperiodes van Buro Aktief zijn moeilijk voor mij.**

akkoord	7
midden	3
niet akkoord	3
	13

Zes van de dertien gasten formuleerden een opmerking bij hun antwoord. Vier van hen verklaarden zich 'akkoord' met de stelling en schreven:

"Dan moet ik ander werk zoeken. Ik heb geld nodig om te eten."

"Het is spijtig, maar heb er alle begrip voor. Het zou leuker zijn om de inkomsten te garanderen tijdens het hele jaar, maar ik leg me erbij neer omdat iedereen recht heeft op verlof..."

"Geen inkomen."

"Ik kom in een leeg gat terecht."

Eén van de gasten ging 'niet akkoord' met de stelling en schreef:

"Want dan heb ik mijn zoon bij mij."

Eén van de gasten duidde 'midden' aan als antwoord en schreef:

"Af en toe."

De stelling werd ook voorgelegd aan de vrijwilligers in de focusgroep:

*Dirk: Ja, ten eerste **het geld**. Je mankeert dat geld. Ten tweede, **je wordt uit je gewone doen gehaald** een beetje. Je bent gewoon van 'ja, naar Activering en twee keer per week' en dat is maar een kleine zekerheid maar ze is er toch. Twee keer twee of drie uurtjes. En dat valt dan ineens weg. Ik merk dat dat bij veel mensen is. Ze zijn echt al aan 't babbelen over 'seg, vrijdag, hé, je komt vrijdag toch naar de werkverdeling, de 20ste is 't terug...' (...) Ja, ze zijn daar mee bezig, echt. En voor het dichtging: 'Oh, die twee weken sluiting, wat moet ik gaan doen?' en dit en dat. (...) Je mist dat. Eens je dat gewoon wordt, mis je dat. (...) Dat is van: 'Oh, twee weken... Even nadenken hoe ik dat ga doen'.*

*Kristof: Als het gesloten is **dan heb je die tijd**. Dan kan je niets van job doen ofzo. Dan verveel je je in principe. Want **dan zit je gewoon terug alleen op 't straat en ja, te niksen**. Ja.*

Johan: ... een pint te drinken en de kans om opgepakt te worden.

*Kristof: En **je kan niets anders bijleren** ofzo, hé. Als je de kans hebt om een ander karweitje te doen, ja. Maar je kan niet bijleren omdat het gesloten is want dan is er niks van karwei. En dat vind ik wel beu.*

Johan: Ik vind dat rot.

Kristof: Ja.

*Johan: Ikzelf vind dat rot. (...) Omdat ik me dan twee dagen **verveel** een beetje, hé. Je werkt twee uur. Maar je moet toch rekenen, je bent er al drie kwartier ervoor mee bezig. En drie kwartier erna. Want daarna ga ik dan naar de bibliotheek hier. Filmpjes halen. En dan om vijf uur ga ik naar mijn dochtertje een uurtje. En dan is mijn dag gevuld. Maar als ik elke dag tot vijf uur moet wachten tot ik mijn dochter zie. Dan zit ik maar thuis en... Mijn kat af te rammelen, hé. (lacht) Nee, nee.*

*Bob: Bij mij is dat ook. **Als ik thuis zit schuiven de muren gewoon opzij. Dan zit je gewoon binnen en dan kan je niet meer buitengeraken.** Nee, de muren schuiven gewoon opzij. Je komt binnen en je zit gewoon in de zetel. Die muren beginnen te schuiven. Dat is niet normaal. Voor mij is dat moeilijk, wete. Dat is gewoon **een streep door mijn rekening** gewoon.*

Kristof: Ja, voor mij ook want ik heb niks en ik trek niks.

Joke: Kristel, jij vindt het minder moeilijk, schreef je.

Kristel: David zei 'ja, wij mogen ook eens vakantie hebben' en uiteraard hebben jullie ook recht op vakantie. Dus ik ben daar volledig mee akkoord. Je moet niet altijd aan jezelf denken, maar ook eens aan je werkbegeleider. Die heeft ook een beetje vakantie nodig, hé. Die zijn al een heel jaar altijd bezig met jobkes regelen. Voor ons. En lopen voor ons. Als het dan eens veertien dagen niet gaat, vind ik dat niet erg. Want dan weet ik van 'oké, na die veertien dagen, kunnen we er terug invliegen', met de begeleider erbij. Misschien leuker. (...) En ik pak die vraag eigenlijk dubbelzinnig. Voor mij zou het akkoord zijn. Maar voor de begeleiding... Ik reageer van, ik vind dat het personeel ook wel eens een paar dagjes verlof mag pakken. Die hebben dat recht ook, hé.

Conclusie:

Uit de resultaten van de twee bovenstaande vragen blijkt duidelijk het belang van het project voor de respondenten. Tien op dertien gasten verklaart zich immers akkoord met de stelling dat hun deelname aan Buro Aktief iets heeft veranderd in hun leven. Meerdere gasten geven aan dat het financiële hierin een belangrijke rol speelt – *"Heb nu meer mogelijkheden door de centjes."* – en dat het iets positiefs is in hun leven – *"Ik kan een motivatie vinden voor mijn leven."* Andere effecten worden omschreven als:

- 'constant zijn'
- mensen leren kennen – helaas soms ook 'de verkeerde'...
- het is een zekerheid
- er is een helpende hand en een luisterend oor
- er is interactie
- je bent bezig
- 'dat ik minder bier drink'
- respect voor elkaar
- 'ik ben rustiger geworden'
- 'ik ben beter gezind over 't algemeen'

Zeven op dertien gasten ervaart de sluitingsperiodes van Buro Aktief dan ook als een moeilijk moment. Het wegvallen van een bron van inkomsten wordt in dit verband maar liefst vijf keer vernoemd. Ook het vervallen (of hervallen) in verveling en het wegvallen van dagelijkse gewoontes – *"... je wordt uit je gewone doen gehaald."* – en een dagindeling, komen duidelijk naar voor uit het interview en de vragenlijsten. Verder blijkt Buro Aktief voor meerdere gasten een stimulans om 'buiten te geraken' – *"... als ik elke dag tot vijf uur moet wachten tot ik mijn*

dochter zie, dan zit ik maar thuis en...". Anderen plaatsen zich in de schoenen van de begeleiding en vinden het spijtig maar "het personeel mag ook wel eens een paar dagjes verlof pakken". Drie op dertien verklaarde zich niet akkoord met de stelling en geeft aan weinig tot geen moeite te hebben met de sluitingsperiodes.

*** Werken bij Buro Aktief heeft een invloed op mijn gebruik.**

Hoewel het proberen verminderen van druggebruik geen doelstelling is van het Activeringsteam – ze werkt, net zoals de gehele werking van Free Clinic, volgens de principes van harm reduction –, stelt de begeleiding vast dat sommige gasten proberen om niet of minder te gebruiken tijdens het uitvoeren van opdrachten. Een goede gelegenheid om eens na te gaan hoe gasten hier zelf tegenover staan.

akkoord	5
midden	4
niet akkoord	4
	13

Van de gasten die 'niet akkoord' aanduiden, voegden drie eraan toe niet of al even niet meer te gebruiken. Twee gasten verklaarden zich 'akkoord' met de stelling en schreven:

"Als ik naar het werk kom, drink ik minder."

"Heb iets nodig om wakker te worden en actief te zijn."

Eén van hen duidde 'midden' aan als antwoordmogelijkheid en schreef: "Nu wel, vroeger minder of NIET zelfs!". Ik vraag hem om meer tekst en uitleg.

Dirk: Eens je gestopt bent met gebruik is het gemakkelijker om dat vol te houden en krijg je positieve reacties. En dat is allemaal tof. En dat zal u sterken in uw niet-gebruik. Maar als je aan het gebruiken bent, hoor je dat niet allemaal of interpreteer je dat niet allemaal juist, denk ik. En dan is dat zo een beetje van: 'Ja, 't is normaal dat jij dat zegt maar ik moet straks zien dat ik niet ziek ben.'. En ja, dat is uiteindelijk de paal die boven water blijft staan. Je kunt bijna niet anders als je aan het gebruiken bent. En dan zeg je van: 'Ja, oké, je vindt het tof dat ik kom werken enzo maar uiteindelijk blijf ik in de shit zitten...'

Joke: Je was nog niet afgekickt toen je startte bij Buro Aktief?

Dirk: Nee. En dan kwam ik ook veel minder. En afspraken... Oh, ik was het los vergeten of... Dikwijls was ik het ook vergeten, hé. 'Och, nu is het weer dinsdag geweest en ik ben niet geweest'. En dan is dat al drie weken achtereen en op den duur durf je bijna niet meer komen. Van 'shit, hé, wat gaan die mensen denken'. Maar dan merk je als je komt dat dat geen probleem is. 'Ah, ja, maakt niet uit'. Je blijft twee dagen krijgen om te gaan

werken. **Dat is... Maar het weten dat dat er is... Want het blijft altijd hangen, hé. Dat doet wel iets. Eens je dan afkickt zeg je van: 'Ja, nu ga ik ook proberen die twee dagen te gaan'. Je verandert zelf. Is dat nu door die mensen of door uzelf? Daar ben ik ook nog niet echt uit maar ik weet dat het verandert.**

*Bob: Nee, bij mij is dat gewoon simpel. Soms gebruik ik en soms niet, wete. Dat is gewoon smoren. Dat is al. Smoren. Gewoon smoren. **Ik kan moeilijk zeggen, ik kom werken en zo stoned als een hak zijn. Dat kan je moeilijk maken, hé.***

Joke: Dus dan heeft het een invloed, in die zin dat je beslist: ik doe het niet als ik kom werken?

Johan: Ja, ik heb dat ook.

*Kristof: **Ik vind in principe als je een job doet ofzo dat je dan zeker niets mag gebruiken, voor je aan je job begint. Dat je niks mag gebruiken. Als je gedaan hebt met de job, dan daarachter, ja. Maar anders niet. Ik vind dat maar logisch.***

Kristel: Ja, dat hangt er vanaf. 's Morgens heb ik wel iets nodig om wakker te worden. Anders ben ik weer te moe en dan zou ik in slaap vallen op m'n werk. (...) Niet alleen om wakker te maken, maar ook om actief efkes te zijn. 't Is niet dat ik veel pak, hé. 'k Zal zeggen één keer zo en na vier uur pak ik nog iets. Ik pak niet continu. (...) Ik heb mezelf wel onder controle. Ook als ik naar mijn kinderen ga. Voor ik vertrek, pak ik ook iets. Anders val ik ginderachter in slaap en dat is niet de moment om in slaap te vallen. Want ik heb dat al eens voorgehad. Dat ik dan in slaap val en dat ze zeggen 'Kristel, heb je vannacht niet geslapen?'. Ik heb wel geslapen maar ik ben gewoon te moe om nog wakker te kunnen blijven.

Conclusie:

Als we de gasten die niet gebruiken en zich bijgevolg 'niet akkoord' verklaarden met de stelling, niet in rekening brengen komen we tot een totaal van tien gebruikende respondenten waarvan er vijf verklaren een invloed te ondervinden op hun gebruik en vier 'midden' aanduiden. Een verrassend hoog aantal. Zoals blijkt uit de citaten dienen we genuanceerd te kijken naar 'invloed op mijn gebruik'. Voor de één is Buro Aktief een stimulans in het verderzetten van niet-gebruik, de ander heeft 'iets nodig' om 's ochtends 'wakker en actief te worden'. (Het spreekt voor zich dat dit laatste eigen is aan de verslaving en niet zozeer een gevolg van deelname aan het project.) Wat binnen de focusgroep opvalt is dat de meeste gasten er een aantal principes op na houden wat betreft de combinatie werk en gebruik – "Ik vind in principe als je een job doet ofzo dat je dan zeker niets mag gebruiken.". De ervaring leert dat het vaak moeilijk is de eigen principes in praktijk om te zetten, maar ook dat gasten wel degelijk pogingen ondernemen of dat er op z'n minst een bereidheid toe is, ook al wordt dat niet van hen verwacht. Het blijkt ook dat de onvoorwaardelijke houding eigen aan het project hierin een rol speelt – "Maar het weten dat dat er is... Dat doet wel iets."

Herinner u Lenton en Midford (in De Maeseneire, 2003, p. 8): "*Vermindering van gebruik kan een middel zijn om schade te beperken maar vanaf het moment dat dit ook een doel wordt, is het geen harm reduction meer.*". Uit de resultaten blijkt dat Buro Aktief als *onbedoeld effect*²⁰ bij sommigen een vermindering van gebruik teweeg brengt of hen op z'n minst, opnieuw onbedoeld, aanzet om stil te staan bij de relatie werk en gebruik.

3.6. Opmerkingen en tips van de gasten

Buro Aktief, en het Activeringsproject in het algemeen, probeert op verschillende manieren het aanbod op een zo toegankelijk mogelijke wijze tot bij haar doelgroep te brengen. Ik vroeg me het volgende af:

*** Wat zijn zaken die werken bij Buro Aktief makkelijk / moeilijk maken voor jou?**

Hieronder vat ik samen wat er uit de vragenlijsten en de focusgroep naar voor kwam. Vijf gasten schreven dat '*alles in orde*', '*niets moeilijk*' of '*alles gemakkelijk*' is.

- "*Ik doe het werk graag.*"
- "*Ik hoef niet veel moeite te doen om naar jullie te komen.*"
- "*Als er iets is, is het geen probleem om een andere job te krijgen.*"
- "*De keuze van jobs is goed als je op tijd komt.*"
- "*Ze bellen je op na een 'call me'.*"
- "*Betere begeleiding als bij De Sleutel.*"
- "*Beter betaald als bij De Sleutel.*"
- "*Het zijn altijd toffe mensen.*"
- "*Je krijgt nooit onder je voeten.*"
- "*Als je eens iets niet goed begrijpt kan je het altijd gaan vragen zonder dat je als zagevent ervaren wordt of dat zelf zo ervaart.*"
- "*Gemakkelijke jobs.*"
- "*Een goeie ploeg.*"
- "*Af en toe eens lachen.*"
- "*Kunnen stoppen op tijd.*"
- "*Een veilig gevoel.*" (Dit is voor de persoon in kwestie afhankelijk van wie de opdracht begeleidt. "*Meestal vraag ik, als de jobs worden uitgedeeld, wie wat gaat doen. Wie wat begeleidt ook. Zodat ik toch bij één van de begeleiders sta die mij goed kennen... Dat ik toch al weet dat ik daar safe bij sta. Die weten hoe ik ben.*")

²⁰ Het Activeringsproject creëert ruimte om na te denken over gebruik en is zich *bewust* van de mogelijke effecten hiervan, *maar* het is geen voorwaarde om deel te nemen aan of de reden van het opzetten van het project (L. Martens, projectmedewerker AHKD, persoonlijke communicatie, 11 augustus 2012).

Zaken die moeilijk worden bevonden zijn:

- *"Ik geraak niet wakker en als ik niks heb (drugs) geraak ik er niet."*
- *" Dinsdagnamiddag en donderdagnamiddag ga ik naar de kids."*
- *"Dat het nu de laatste tijd maar één keer per week is, dat voel je wel."*
(cfr. opdrachtluwe en sluitingsperiodes)
- *"Inspanning."*
- *"Soms moet je met bepaalde, ongemotiveerde mensen werken, dat is minder leuk, maar ik probeer steeds te relativieren."*
- *"Eigenlijk zou ik graag wat MEER werken (langere uren ofzo) maar ben dankbaar voor wat er is."*
- *"Dat ik het zelf niet kan uitleggen tegenover mijn kinderen. Tegen mijn dochters kan ik het wel uitleggen maar die accepteren het niet."*
- *"Ik heb lang moeten wachten om dat papier te krijgen, de toestemming van de vakbond."*

*** Wat kan er beter?**

Drie personen lieten de vraag onbeantwoord. Eén antwoord was onleesbaar.

Anderen schreven:

- *"Niets."*
- *"Minder volk, meer werk!"*
- *"Ben tevreden zoals het is."*
- *"Alle dagen komen werken, +/- 2 u. En als er werkverdeling is van één uur tot twee uur (...) Er zijn mensen die zeggen 'ja, we gaan efkes bellen dat we niet kunnen komen en we gaan toch eens vragen om werk'. Nee, dat kan volgens mij niet. (...) Oké, er zijn misschien mensen bij die die dag niet kunnen. Maar die hebben dan misschien een geldige reden. Als ze zeggen 'ik moet naar de dokter', desnoods moeten ze het bewijzen met een doktersbriefje dat ze geweest zijn. Dan kan je controleren 'ze zijn naar de dokter geweest'."*
- *"Meer werk, maar ik mag niet in België."*
- *"Voor mij hoe het nu is, vind ik dat wel goed. Overeenkomst. De werkverdeling op een andere dag."*
- *"Voor mij is het gelijk."*
- *"Ik ben van mening dat veel mensen te weinig respect hebben voor de inspanningen die, om voor hen dit werk te verzekeren, geleverd worden. Van B.A. zelf: TOP!"*
- *"Meer jobs geven."*

HOOFDSTUK 4: ALGEMEEN BESLUIT EN AANBEVELINGEN

We vertrokken vanuit de vaststelling dat laagdrempelige werkvormen binnen de sociale sector meer en meer onder vuur komen te liggen in een steeds harder en complexer wordende samenleving, gefocust op voorwaarden, rechten en plichten. Deze scriptie kaderde in een ruimere zoektocht van het Activeringsproject Harde Kern Druggebruikers naar resultaten, binnen een onvoorwaardelijke setting. Ik ging op zoek naar een antwoord op de vraag: *Wat is sociale activering en hoe wordt die beleefd door de doelgroep van Buro Aktief, deelproject van het Activeringsproject Harde Kern Druggebruikers in de Atheneumbuurt?*

De literatuur biedt ons een veelheid aan doelen, werkingsprincipes, strategieën en methodieken. Ik kreeg, in het kader van deze scriptie, de kans uitgebreid stil te staan bij de praktijk van dit ene, specifieke project. Dertien gasten kregen een schriftelijke vragenlijst voorgelegd die peilde naar *hun beleving*. Vijf van hen engageerden zich om deel uit te maken van een focusgroep, waarin dieper werd ingegaan op de materie. Ik vat de resultaten hieronder nog eens bondig samen en koppel er een aantal aanbevelingen aan.

1. Gepeild naar hoe gasten in contact kwamen met het project bleek het Activeringsteam dicht bij haar doelgroep te staan. Ze is het belangrijkste aanknooppunt in het eerste contact van gasten met de organisatie. Daarnaast viel het grote belang op van gasten die *elkaar* tot bij het (algemene) aanbod brengen (cfr. *peer support*). Het Activeringsteam moet voor hen zelfs de duimen leggen wat betreft toeleiding naar Buro Aktief. Het vermoeden dat het financiële aspect hierin in eerste instantie de doorslag geeft wordt door de resultaten bevestigd. Echter na verloop van tijd duiken ook andere beweegredenen op om deel te blijven uitmaken van het project. 'Omdat ik een bezigheid heb en even weg ben uit de dagelijkse sleur', werd als volwaardige tegenhanger benoemd van de intiële financiële drijfveer. Deze bevinding wordt versterkt door de vaststelling dat tien op dertien Buro Aktievers ook deelneemt aan het *ruimere aanbod* van Activering, waar geen vergoeding aan gekoppeld is. Het tegengaan van verveling, het invullen van de dag of de week en het onderhouden van sociale contacten of het leren kennen van nieuwe mensen, bleken hierin belangrijke motivatoren. Daarnaast bleek Buro Aktief voor velen de eerste ervaring met de organisatie.

Aanbeveling:

We hadden het eerder al over de betekenis van *veldwerk*, waarbij activeerders werken aan contact, vertrouwen en de relatie met de doelgroep in hun eigen omgeving en milieu. Dit veldwerk komt in het gedrang, o.a. door de verspreiding

van de doelgroep ten gevolge van de politieacties, maar ook door een te grote belasting op de werking wegens een tekort aan mankracht in vergelijking met de aanzienlijke werklast. Gezien veldwerk het minst georganiseerde luik is – er zijn bijvoorbeeld geen concrete afspraken aan verbonden – moet deze werkvorm bijgevolg het meest inboeten. Gasten die in de eerste fase van het project nog geëngageerd werden door middel van deze veldwerkmomenten, komen nu tot bij het aanbod via de activiteiten zelf of mond-aan-mondreclame. Gevolg daarvan is dat vooral de *incrowd* wordt bereikt en dat minder bereikbare groepen uit de boot dreigen te vallen, net als gasten die niet deelnemen aan het aanbod – zij werden vroeger, via het veldwerk, *wel* bereikt. De relatie met deze gasten dreigt verloren te gaan (L. Martens, projectmedewerker AHKD, persoonlijke communicatie, 2 augustus 2012). Hoewel uit de resultaten blijkt dat het Activeringsteam nog steeds het belangrijkste aanknooppunt is in het eerste contact met de organisatie, lijkt het zaak opnieuw meer in te zetten op veldwerk indien ze een brede doelgroep wil bereiken, inclusief diegenen die niet participeren aan het aanbod, en werk wil maken van relaties. En gezien er een fysische maar ook psychische grens is aan wat een mens, en in dit geval een werking, kan dragen is dit een pleidooi voor meer middelen en dus meer werkrachten.

Voorts blijkt uit de resultaten dat gasten elkaar ondersteunen via toeleiding tot het aanbod. Hier speelt een grote mate van (niet intensionele) *peer support*. De manier waarop het Activeringsteam *peer support* faciliteert en ruimte creëert voor ondersteuning, blijkt te werken. Het lijkt aangewezen hier verder op in te zetten. Daarnaast lijkt een goed *onthaal* binnen Buro Aktief noodzakelijk als het team gasten wil blijven motiveren om mee te stappen in het ruimere aanbod, gezien dit een belangrijke toegangspoort bleek tot het project.

2. Buro Aktief biedt haar doelgroep een ruime keuze uit opdrachten en werkmomenten. Er werd gepeild naar het belang van deze laagdrempelige manier van werken. Tien op dertien gasten zegt de keuze uit verschillende opdrachten belangrijk te vinden om deel te nemen aan Buro Aktief. De focusgroep nuanceert eensgezind: zij zouden niet per definitie afhaken mocht de keuze aan jobs beperkter zijn. Het financiële aspect speelt hierin opnieuw een rol. Een beperktere keuze zou het project echter wel minder aantrekkelijk maken. Het inperken van de keuzemogelijkheid wat betreft werkdagen, ligt dan weer gevoeliger. Wellicht zit de vaak ongestructureerde levensstijl van gasten hier voor iets tussen, alsook het moeilijk kunnen nakomen van afspraken en het op het laatste moment stellen van andere prioriteiten.

Aanbeveling:

Hoewel vaak een te grote stap voor de doelgroep waar Buro Aktief mee aan de slag gaat, laten we toch even een bruggetje slaan naar tewerkstelling. We stelden vast dat bij gasten de roep klinkt naar meer werk maar dat tegelijkertijd de kloof tussen een project als Buro Aktief en de (*sociale*) *tewerkstelling* vaak te groot blijkt. Sociale tewerkstellingsprojecten hebben vaak een zeer specifiek of beperkt aanbod. Laat de vaststelling dat een beperkter aanbod (binnen een activeringsdiscours) niet meteen zou leiden tot afhakers, geen aanbeveling zijn voor zulke projecten om het daar bij te laten. *'Het zou minder leuk zijn'*, zeggen gasten. Hoe banaal dat ook klinkt, des te belangrijker is dat *'leuk zijn'* voor een doelgroep die moet overleven en maar vaak weinig van dat *'leuks'* aangeboden krijgt in het leven. Wellicht is er ook een drempelverlagend aspect aan verbonden. Ongetwijfeld zijn er meerdere stappen te zetten om de kloof tussen een project als Buro Aktief en (sociale) tewerkstelling te dichten. Maar misschien kan een ruimer of gevarieerder aanbod hierin een eerste stap zijn. Daarnaast is het ook een aanbeveling voor het Activeringsproject en gelijkaardige projecten om te blijven investeren in een zo gevarieerd mogelijk aanbod.

3. In haar streven naar meer laagdrempeligheid, wil Activering gasten een vaste stek bieden (cfr. Community Hall Utopia) waar ze op elk moment van de week om een job kunnen komen vragen – de beperking van twee jobs per week blijft wel overeind! Vandaag vindt deze werkverdeling plaats op één vaste dag in de week. Ongeveer de helft van de gasten vindt het makkelijk dat de werkverdeling op één vaste dag in de week plaatsvindt. Duidelijkheid, structuur en een gevoel van zekerheid spelen hierin de voornaamste rol. Vijf op dertien is echter wel voorstander van een dagelijkse werkverdeling. Redenen: als je niet kan bellen weet je waar je de volgende dag terecht kan, als er iets tussenkomt kan je nog steeds op een andere dag om werk komen vragen en als één van de andere gasten afbelt, kan je op het moment zelf inspringen.

Aanbeveling:

Ondanks het voortdurende streven naar een laagdrempelige werking, confronteert het Activeringsteam – en dit zijn haar eigen woorden – haar gasten met “de hoogste drempel mogelijk”. Met een werkverdeling die op één vaste dag in de week plaatsvindt, binnen bepaalde uren, verwacht ze van haar doelgroep ritme, structuur, de vaardigheid om afspraken te maken én na te komen. En laat het nu net die zaken zijn die erg moeilijk liggen bij de gasten. Indien Activering wil inspelen op de onmiddellijke noden van haar doelgroep en diegenen die het moeilijkst tot bij het aanbod geraken wil blijven aanhalen, lijkt het zinvol vast te houden aan de droom en deze te verwezelijken. Gasten die structuur vinden in de

huidige manier van werken, zijn wellicht al een stapje verder dan diegenen die hier niet in slagen en bijgevolg ook minder bereikt worden. In haar streven om de meest onbereikbare gasten aan te halen, mag ze echter geen aandacht verliezen voor diegenen voor wie de huidige structuur een houvast betekent. Ook de 'sterkere' gasten moeten genoeg aandacht blijven krijgen.

4. De onvoorwaardelijke aanpak is voor maar liefst negen op dertien gasten van groot belang. Een gevoel van zekerheid, het ervaren van minder druk en een prettigere sfeer worden in dit kader als redenen opgegeven. Gasten hebben het gevoel dat ze geaccepteerd worden voor wie ze zijn, dat er rekening wordt gehouden met hun situatie en dat ze zich niet hoeven te schamen. Ondanks het groot aantal voorstanders van deze manier van werken, geven sommige gasten aan dat strengere voorwaarden en consequenties moeten kunnen of zelfs nodig zijn. Werk dat niet naar behoren wordt gedaan of te laat komt: het zijn zaken die volgens hen strenger zouden moeten worden aangepakt. Wat hierin vooral opvalt is hoe hard gasten soms voor elkaar kunnen zijn. Ze lijken daarbij te vergeten dat ook zij vaak beroep (moeten) doen op elkaars begrip en dat van de begeleiding.

Aanbeveling:

Afgaande op het bovenstaande, dient het Activeringsteam rekening te blijven houden met het 'tempo van de traagste', alsook aandacht te schenken aan diegenen die 'verder' staan. Langs beide zijden dreigen gasten af te haken indien er geen aandacht wordt besteed aan het dragen van 'zorg voor elkaar', zoals Tuteleers het benoemt, en het opbrengen van wederzijds begrip. Los daarvan lijkt het steeds opnieuw geven van kansen, eigen aan een onvoorwaardelijke aanpak, van groot belang om een doelgroep die vaak een 'onregelmatig' leven leidt te blijven bereiken en ondersteunen.

5. Het Activeringsteam streeft naar een positievere kijk van buurtbewoners op gebruikers, alsook naar een verbetering van het functioneren van de gebruiker zelf. Ik ging na of gasten die beoogde positievere kijk ervaren en of ze ook positieve effecten kunnen benoemen ten aanzien van zichzelf.

Hoe dichter de buitenwereld bij zichzelf en het project staat hoe meer erkenning gasten ervaren. Hoe verder weg van zichzelf en het project, hoe abstracter het idee wordt en hoe minder betrokkenheid men voelt. Zo geeft tien op dertien gasten aan erkenning te krijgen van opdrachtgevers en de buurt. Uit de focusgroep blijkt dat de impact hiervan op het zelfbeeld van gasten niet te onderschatten is. Voor één iemand heeft het zijn wil om opnieuw deel uit te

maken van de maatschappij zelfs versterkt. Omtrent het krijgen van erkenning van de buurt lopen de meningen uiteen. Een meerderheid, binnen de focusgroep, is het er echter over eens voornamelijk positieve reacties te krijgen van buurtbewoners. Of de ruimere samenleving ook positiever naar hen kijkt, leek voor de meesten een nogal abstract begrip.

Aanbeveling:

Je kan je de vraag stellen of deze abstractie te maken met een gebrek aan interactie met die ruimere omgeving. Binnen de focusgroep werd aangegeven dat buurtbewoners of 'buitenstaanders' de werking niet voldoende kennen - *"De gewone straatmensen, die hier wonen, die zien dat wel en die merken dat wel maar die zijn niet echt betrokken dus die kennen ook heel de uitleg niet, denk ik."* En als mensen niet weten wat het project kan veranderen, geeft diezelfde persoon aan, is het heel moeilijk om *"daar in te komen, zeker als je het wereldje niet kent"*. Tijdens dit gesprek werd de kloof tussen de gasten en de 'buitenwereld' duidelijk voelbaar. Hoe die kloof gedicht moet worden? *"Daar is de wereld nog niet uit, denk ik"*. Met haar Community Hall Utopia wil het Activeringsteam inderdaad streven naar interactie tussen verschillende doelgroepen. En hoewel die plannen stilaan concreter worden, is er nog een lange weg te gaan voor de effectieve realisatie ervan. Afwachten lijkt daarom geen optie. Ondanks het feit dat het Activeringsproject samenwerkingsverbanden aangaat met bijvoorbeeld bewonersgroepen en zich duidelijk profileert in het mee ondersteunen en organiseren van evenementen op en rond het plein, stel ik me de vraag of dit volstaat om die zogenaamde kloof te verkleinen. Waarom bijvoorbeeld niet op zoek gaan naar vrijwilligers uit de directe omgeving, die losstaan van enig hulpverleningsaanbod, om (beperkt) mee te draaien in de werking? Sinds de heropwaardering van de buurt, hebben veel jonge gezinnen er hun intrek genomen. Misschien biedt dit wel kansen? Ik herinner me mijn stagementor die op de tussentijdse evaluatie al grappend zei: *"Ik was er wat bang van in het begin. Jij hebt geen tattoos en geen dreads. Maar dat blijkt uiteindelijk totaal geen rol te spelen."* En toegegeven, ook ik was er in het begin niet zeker van of het me zou lukken. De kloof tussen deze doelgroep en de 'middenklasse' mag dan wel onoverbrugbaar lijken, ik ben er intussen van overtuigd dat ze dat niet per definitie is. Met de juiste ingesteldheid kan je wel aan relaties bouwen, hoe je er ook uitziet, wat ook je afkomst of je huidige situatie is. Die mensen moeten in de buurt te vinden zijn. Waarom hen niet meer proberen betrekken? Meer bekendheid in de buurt, meer interactie, het doorbreken van vooroordelen... Allerhande initiatieven kunnen bedacht worden in dit kader. Het kan worden afgedaan als een naïef idee, maar ik vind het op z'n minst het overpeinzen waard.

Werken aan een positievere kijk op de doelgroep... Het is geen eenvoudige taak om dit als organisatie, in je eentje, te realiseren. Daarom is dit eveneens een structurele aanbeveling die oproept tot een positievere beeldvorming ten aanzien van de doelgroep in de ruimere samenleving. Media en beleid kunnen hierin een zeer bepalende rol spelen.

6. Over effecten ten aanzien van zichzelf heerst er meer eensgezindheid. Tien op dertien gasten ging akkoord met de stelling dat Buro Aktief iets heeft veranderd in hun leven. Het financiële aspect heeft hierin wederom een groot aandeel. Daarnaast benoemden gasten echter ook een hele hoop andere zaken die voor hen in positieve zin veranderden. *'Ik ben rustiger geworden', 'ik ben beter gezind over 't algemeen', 'constant zijn', 'zekerheid',...* het zijn slechts enkele reacties van gasten op de stelling. Ongeveer de helft van de respondenten ervaart de sluitingsperiodes van Buro Aktief dan ook als een moeilijk moment. Het wegvallen van een bron van inkomsten, vervallen (of hervallen) in verveling, het wegvallen van dagelijkse gewoontes en een dagindeling, worden in dit kader vernoemd. Voorts betekent Buro Aktief voor meerdere gasten een stimulans om 'buiten te geraken'.

In het kader van harm reduction blijkt Buro Aktief een invloed te hebben op het gebruik van de meeste 'gebruikende respondenten'. Het begrip 'invloed' krijgt meerdere betekenissen toebedeeld. Voor de één betekent Buro Aktief een stimulans in het verderzetten van niet-gebruik, de ander heeft dan weer 'iets nodig' om 's ochtends 'wakker en actief te worden'. Hoe dan ook houden de meesten er een aantal principes op na wat betreft de combinatie werk en gebruik. En hoewel de ervaring leert dat het vaak niet evident is de eigen principes om te zetten in praktijk, ondernemen gasten wel degelijk pogingen of zijn ze er op z'n minst bereid toe, ook al wordt dat niet van hen verwacht. Een onvoorwaardelijke houding speelt hierin opnieuw een belangrijke rol.

Aanbeveling:

Het mag intussen duidelijk zijn dat het belang van het project niet mag worden onderschat. Het gaat voor de meeste gasten veel verder dan enkel het financiële aspect. Voor de één is het project een houvast, voor de ander een motivatie om 'buiten te komen'. Het heeft als effect dat gasten stilstaan bij hun gebruik tijdens en rond de werkuren. En het betekent nog zoveel anders... maar dat las u hierboven reeds.

7. Tenslotte vroeg ik aan gasten welke zaken ze als makkelijk of moeilijk ervaarden in hun relatie tot Buro Aktief en wat er beter kan. De helft van de gasten geeft aan geen of weinig moeilijkheden te ervaren omtrent hun deelname aan Buro Aktief. Ook hier zien we dat laagdrempeligheid, bereikbaarheid en onvoorwaardelijkheid wederom een rol spelen. Wat opvalt is de grote bereidheid om meer te werken. Vijf gasten vragen expliciet om meer opdrachten. Wegens de begrenzing van het bedrag dat je officieel mag bijverdienen bovenop je uitkering, is dit echter niet haalbaar. Doorstroming naar de sociale tewerkstelling of de reguliere arbeidsmarkt zou een oplossing kunnen bieden. De praktijk toont echter aan dat de overstap van Buro Aktief naar een andere 'werkgever' niet evident is.

Aanbeveling:

Ondanks overleg tussen Buro Aktief en sociale tewerkstellingsprojecten, stelt het Activeringsproject vast dat de te nemen drempels naar sociale tewerkstelling voor haar doelgroep te hoog liggen. De ervaring leert dat het ritme, de eisen en de voorwaarden in dezen nefaste factoren zijn. Daarnaast zijn vele projecten het niet gewoon om met een gebruikende doelgroep aan de slag te gaan. Enerzijds is dit een aanbeveling naar de sociale tewerkstelling toe om haar drempels actief te verlagen. Anderzijds is het een oproep om te aanvaarden dat sommige mensen niet verder zullen of kunnen komen dan de plek waar ze nu zijn aanbeland. Een medewerker van het Activeringsproject: *"Arbeidsethos is één van de belangrijkste peilers in onze samenleving. Maar voor ons is 'niet verder kunnen' geen reden om niet meer te investeren in mensen. Als Johan vijf jaar lang binnen Buro Aktief blijft hangen en er niet in slaagt om op gebied van werk verder te evolueren, maar wel terug contact heeft gezocht met zijn dochter en binnenkort samen met haar en zijn ex op vakantie gaat en hij komt vertellen over haar goede rapport, dan betekent dat wél iets. Wij willen een mentale en fysieke ruimte creëren voor rust en geborgenheid, mensen positieve ervaringen laten opdoen en hen de mogelijkheid bieden tot reflectie. Je weet niet wat er dan gaat gebeuren, maar er KAN iets gebeuren."*

Literatuurlijst:

AG VESPA als vastgoedbedrijf van de stad Antwerpen. (z.d). Stad Antwerpen. Geraadpleegd op 23 juli 2012, <http://www.antwerpen.be/eCache/ABE/80/30/320.Y29udGV4dD04MDM0MDg2.html>

Boucké, T., De Vos, P., Devos, C., & Lesage, D. (2001). *De stille revolutie van de globalisering en de Derde Weg: Bedenkingen bij de activering van de Belgische welvaartstaat.* Gent: Universiteit Gent.

Claessens, P., Huijgens, D., Martens, L., Thery, I., Van Damme, F. & Wellens, M. (2012). *Jaarverslag 2011: Activeringsproject Harde Kern Druggebruikers, Buro Aktief, Spuitenpatrouille.* Antwerpen: z.u.

De Antifabrick. (2012). *Autonoom centrum "De Antifa-brick".* Geraadpleegd op 9 augustus 2012, <http://www.bloggen.be/antifabrick/archief.php?ID=1262652>

De Coninckplein en Permekesite: Het kloppende hart van Antwerpen-Noord. (z.d.). Stad Antwerpen. Geraadpleegd op 23 juli 2012, <http://www.antwerpen.be/eCache/ABE/80/37/641.Y29udGV4dD04MDM0MTI4.html>

De Maeseneire, I. & Kinable, H. (2003). *Harm reduction: basisinfo\dossier.* Brussel: Vereniging voor alcohol en Andere Drugproblemen.

De Sleutel. (z.d.) *Drugs... De Sleutel.* Geraadpleegd op 6 augustus 2012, <http://www.desleutel.be/overdesleutel>

Donckers, R., Martens, L., Tuteleers, P. & Wellens, M. (2005). *Project Activering: projectdossier periode 1 juni t.e.m. 31 december 2004.* Antwerpen: z.u.

Donckers, R., Martens, L., Tuteleers, P. & Wellens, M. (2007). *Eindrapport 2004-2007: terug- en vooruitblik.* Antwerpen: z.u.

Druetz, J., Franssen, A., Kuppens, J., Struyven L. & Van Dooren, G. (2012). *Sociale activering, tussen actief burgerschap en betaalde arbeid: Een verkennend onderzoek naar de praktijk van sociale activering in de Belgische OCMW's.* Leuven: KU Leuven.

Free Clinic vzw. (z.d.) *Free Clinic vzw: Deelwerkingen*. Geraadpleegd op 11 augustus 2012, <http://www.free-clinic.be/free-clinic/matrix%20vzw%202011.pdf>

Free Clinic vzw: Jaarverslag 2010. (2011). Antwerpen: Free Clinic vzw.

Harm reduction. (z.d.). Free Clinic vzw. Geraadpleegd op 11 juli 2012, http://www.free-clinic.be/free-clinic/harm_reduction.html

Harm reduction: basisdossier. (z.d.). Vereniging voor alcohol en andere drugproblemen vzw. Geraadpleegd op 20 juli 2012, <http://www.vad.be/alcohol-en-andere-drugs/onderzoek/dossiers/harm-reduction-basisinfo.aspx>

Janssens, J. (2011). *Het drugbeleid aan het 'De Coninckplein' in Antwerpen, met een focus op de beleving van bewoners en druggebruikers* [bachelorproef]. Gent: Universiteit Gent.

Laevaert, T. (2009). *Een harde noot in een zachte sector?: Een onderzoek naar processen van verharding in de activeringssector*. [scriptie]. Antwerpen: Universiteit Antwerpen.

Malfiet, W., Saelens, S. & Vlaeminck, H. (2010). *Social Casework in de 21ste eeuw: Een praktisch handboek voor professioneel hulpverleners*. Mechelen: Kluwer.

Malfroid, G. (2009). *'The Homeless World Cup': voetbal als vorm van sociale activering: Een casestudy van het 'Activeringsproject Harde Kern Druggebruikers' te Antwerpen-Noord*. [eindverhandeling]. Brussel: Vrije Universiteit Brussel.

Meert, S. (2007). *Sociale activering: een algemene schets en wat dit kan betekenen voor mensen in de psychiatrie*. [eindwerk] Leuven: Katholieke Hogeschool Leuven.

Muyters heeft niet genoeg aan 100 dagen. (2004). De Standaard. Geraadpleegd op 11 augustus 2012, <http://www.standaard.be/artikel/detail.aspx?artikelid=GRG4AM46>

Ooms, M. (2009). *AG Vespa start op het De Coninckplein*. 2009: A'pen. Geraadpleegd op 23 juli 2012, <http://apen.be/ag-vespa-start-op-coninckplein>

Presentatiemap Buro Aktief. (z.d.). Antwerpen: z.u.

Sociale activering. (2012). Geraadpleegd op 10 augustus 2012, <http://www.thesauruszorgenwelzijn.nl/socialeactivering.htm>

Stedelijk Overleg Drugs Antwerpen. (z.d.). Stad Antwerpen. Geraadpleegd op 15 juli 2012, <http://www.antwerpen.be/eCache/ABE/81/30/346.Y29udGV4dD04MDM1Mzk2.html>

Stedenfonds. (2011). AG VESPA. Geraadpleegd op 12 augustus 2012. <http://www.agvespa.be/projecten/fondsen/stedenfonds>

Studiedag Buro Aktief. (z.d.) Antwerpen: z.u.

Tuteleers, P. (2007). *Sociale activering: Exploratieve studie naar de achtergronden van het concept.* Gent: Academia Press.

't Vlot. (z.d.). ACW: Koepel van christelijke werknemersorganisaties regio Antwerpen. Geraadpleegd op 16 juli 2012, <http://regio.acw.be/antwerpen/activiteiten/pagadder%2007/tvlot.htm>

Van Cauwenberghe, A. (2003). Drugs: harm reduction is ook hulpverlening. *Sociaal, welzijnsmagazine*, jaargang 24 (6), pp. 10-11.

van der Pennen, T. (2003). *Sociale activering: Een brug tussen uitkering en betaalde arbeid.* Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Wat is presentie? 2011: Stichting Presentie. Geraadpleegd op 29 juli 2012, <http://www.presentie.nl/wat-is-presentie>